

BIA-P. 2.3.1/3-7

ปาวารณา

โดย

ชุดหมอนล้อ อันดับ ๗

ศรัทธาบริจาค ของ คุณหญิงทิพสุคนธ์ เสาวรรณ

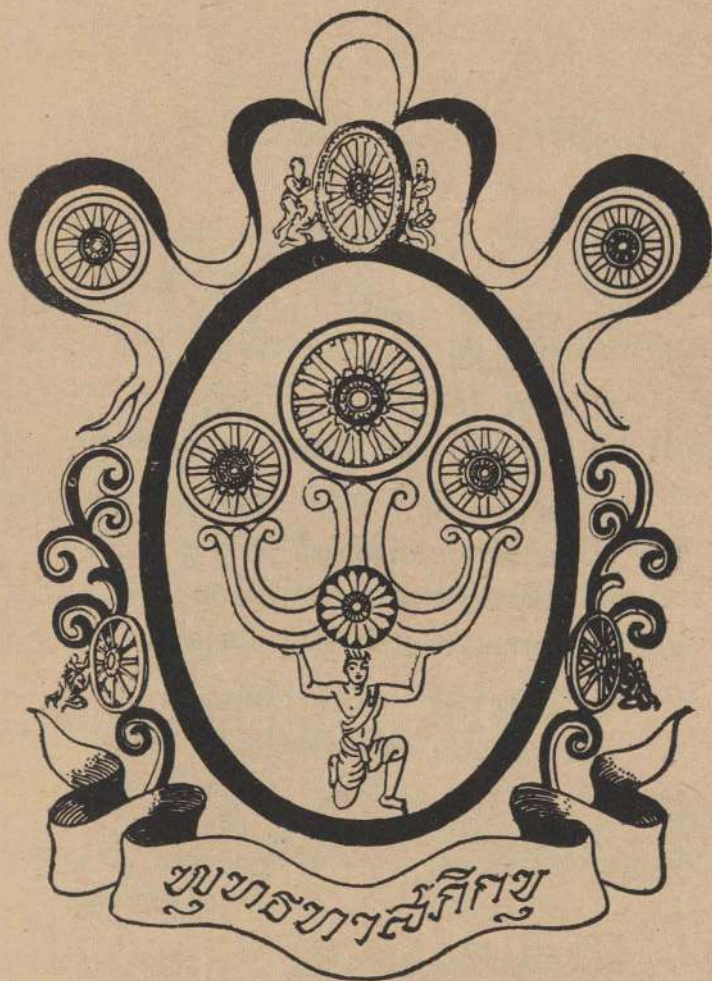
กิเลสขุย

คยสยปถี ฐีแท้ แน่กิเลส
ห่อสมเพช เตือนแท้โร ก็ไม่เห็น
กว่าเป็นทาส กิเลส อยู่แท้เป็น
ละรอดเมื่อน ปรารถนุไป ห่อไม่หา
คั่นธรรมะ นาทบออก อ้อมกิเลส
ห่อสมเพช ลอวังง เชี่ยววังงนา
ตี่ธานี ตี่ธานี สรรพมา
ได้เมื่อนหัก กิเลสไป สมใจเคย ฯ

พุทธมร วิษุทธิย

ปวารณา

โดย

ชุดหมอนล้อ อันดับ ๗

ศรัทธาบริจาค ของ คุณหญิงทิพย์สุคนธ์ เสาวรรณ

ให้เขาเถิด

- ◎ เขาอยากดี เท่าไร ให้เขาเถิด
ไม่ต้องเกิด แข่งดี มีแต่เสีย
ฤษยา กับทุรกรรม ทำให้เพ็ญ
ทั้งลูกเมีย พลอยลำบาก มันมากความ
- ◎ เขาอยากเด่น เท่าไร ให้เขาเถิด
จะไม่เกิด กรรมกระลี ที่ซ้ำสาม
มุทิตา สาธุกรรม ทำให้งาม
สมานความ รักใคร่ เป็นมิตร
- ◎ เขาอยากดัง เท่าไร ให้เขาเถิด
ช่วยชูเชิด ให้ประจักษ์ ด้วยศักดิ์ศรี
ให้ตั้งกอง ท้องฟ้า อย่างอสนี
ต่างฝ่ายมี ผลงาม ตามเรื่องตน.

คำปรารภของผู้เสนอเรื่องปวารณา.

การเลือกบทความพระธรรมเทศนา เรื่อง ปวารณา มา
เสนอต่อญาติมิตร เพื่อน ผู้ร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุก
ท่าน; ผู้เสนอมีเหตุผลที่จะขอแถลง เพื่อแผ่ส่วนบุญแก่ทุกๆ
ท่าน ในฐานะที่ได้ใช้ธรรมโอสถเป็นยารักษาโรค และบำรุงจิต
วิญญาณอยู่เนืองนิจ, และได้รับอานิสงส์แห่งสรรพคุณของยานั้น.
ใครแผ่แผ่ให้เพื่อนมนุษย์ได้สนใจพิจารณาบ้าง จึงขอวิงวอน
ให้ท่านทั้งหลาย โปรดอดทน ค่อยๆอ่านและคิด หากว่าจะเกิด
ประโยชน์แก่ตน และเกิดแนวคิดเพื่อสังคมสงเคราะห์ต่อไป;
ก็จักเป็นการเผยแผ่กุศลกรรมวิธอันประเสริฐ. และเมื่อฟังธรรม
เทศนาเรื่องนี้ เกิดความคิดขึ้นว่า วิธปวารณานี้เป็นพิธที่ดีที่สุด
อยากจะขอเรียกว่า “มหาปวารณา” ที่เดียว.

ถ้าจะมีท่านผู้มีอำนาจ หรือผู้สามารถดำเนินการได้,
ทำพิธปวารณาตามอย่างภิกษุสงฆ์บ้าง ก็ขอให้ได้ทำงกลอัน
ประเสริฐ. เรามีพิธต่างๆ มีวันสำคัญต่างๆ มีชื่อว่า วันเด็ก
วันโน้น วันนั้นมาก ทำไมหนอเราจึงจะมีวันอะไรเป็นวันมหา-
ปวารณาอีกสักวันหนึ่งไม่ได้หรือ? ถ้าจะมีท่านผู้เมตตาสูงสุด
พิจารณาาร่วมกัน บัญญัติกันสักวันหนึ่ง; และจะไม่บาปเลย

ถ้าจะกำหนดเอาวันออกพรรษา เหมือนพระสงฆ์ แล้วทำพิธี
ปวารณากันทั่วประเทศ หรือทั่วโลกถ้าทำได้. เราจะชวนกัน
เรียกวັນเช่นนี้ว่า วันมหาปวารณา ชวนกันทำทุกบ้านเรือน
ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่.

ถ้าเราทำได้ แม้ว่าเพียงจัดเป็นพิธีมหาปวารณาอย่างน้อย
วันหนึ่ง. ทุกคนก็ต้องสนใจบังคับตนเอง ให้รู้จักทำความดี
ไม่กล้าทำผิด เพราะกลัวจะต้องทำผิดกัน. ถ้าท่านผู้ใหญ่เห็น
อันสิ่งสิ่งเรื่องนั้น จัดตั้งระเบียบแบบแผน ให้มีงานมหาปวารณา
ขึ้นบ้าง ความสุขสงบก็พอจะหาได้ไม่ยากนัก.

แต่ถ้าหากยังไม่มีท่านผู้ใดเห็นความสำคัญ ก็เพียงแต่
อ่านธรรมเทศนาบทหนึ่ง แล้วลงมือปวารณาตัวเอง เพียงใครว่า
ใครตำหนิติเตียน ไม่หน้างอ ไม่ขัดเคือง ไม่โต้เถียง ไม่โศกเศร้า
โทมนัส; แต่พร้อมที่จะแก้ไขตนเอง ก็จะเป็นอันไม่ตกนรก
ทันตาเห็นอยู่แล้ว.

ด้วยกุศลเจตนาของผู้เสนอ ขอคุณพระศรีรัตนตรัย
ดลบันดาลให้ท่านผู้อ่านได้รับประโยชน์ แห่งธรรมโอสถนทั่วกัน
ทุกท่านเถิด.

ส่วนอุสมุนินิธิ

วันปวารณา ตุลาคม ๒๕๒๓

คำปริศนารก

การคิดคำปริศนาคือ สดุดีขุนนางคือ ขาวเมจจักรพรรดิ ซึ่งเขียน
เพื่อ ก็โดยย่อจะบอกการคิดอย่างหนึ่งคือ ขาวเมจจักรพรรดิ
ประสูติที่เมืองมณฑลซีกูเรอ และมีความรักกับ นางจือต๋อง
ซึ่งมีความ อหิเมตสันนิษฐาน.

ตาม: เป็น ปริศนาคำพ้อง ของชื่ออื่น, แต่จะสันนิษ
กันเพียงปริศนาคำพ้องเท่านั้น ส่วนปริศนารวม: ชื่อใดที่ขาด
ปริศนาคำพ้องนั้น เป็นชื่ออื่นที่หายไปแล้ว แล=เป็นคำมูล
เสีย ชื่อใดที่ขาดการพ้องคำพ้องรวม: ขาดปริศนาคำพ้อง
ที่จะเปรียบกันไม่ได้เลย. ความปริศนาคำพ้องที่ขาด
ตาม: นั้น เป็น ความหมาย ของแต่ละคน แล=คำ
อื่นที่ขาดแก่กันแล=กัน ความปริศนาคำพ้อง: ขาดปริศนาคำพ้อง
เป็นที่สุด.

เป็น ความหมาย ของมนุษย์ที่ถูกตัดศีรษะ คือ ครั้นที่
คน มีความสุขเป็นเหมือนที่พอใจ แล=มีบุตรคนอื่นใหม่
ชนิดที่ เป็นประโยชน์ แก่ตนเองแล=ผู้อื่น อยู่จากกระเบื้อง
นั้น แล=ตลอดเวลา. ทั้งความหมาย ซึ่งอยู่กึ่งกลาง
คือ ครั้นที่คน=คำที่ใช้ประกอบของชื่อ มีความเป็น
มนุษย์ อยู่ที่ถูกตัดหัว แล=สมบูรณ์.

ชื่ออื่นของชื่อ แล=ชื่ออื่นที่มีไว้-ชื่อสั้นๆ-คำสั้นๆ-
จากชื่อที่ ต่อปริศนารวม ชื่อของชื่อแม่ชื่ออื่น ก็คือชื่อสั้นๆ
นี้ดี; แล=ชื่ออื่นที่รวม ชื่ออื่นที่ ดุริยสาราจารย์คนแก่คนแก่

พระธรรมเทศนาวันออกพรรษา
ที่โรงธรรม สวนโมกข์ ไซยา
วันพุธที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๗

ปวารณา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อภิวัตินสึลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน าลา
การโว จ นีวาโต จ าลา เอตมฺมงฺกฺลมฺตฺตมฺ
สุวโจ จสฺส มฺหุ อนฺติมานี-ติ.
ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตฺพุโ-ติ.

ณ บัดนี้ จะไว้สัจนาพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่องประ-
ทับสติปัญญา, ส่งเสริมศรัทธา - ความเชื่อ และวิริยะ - ความพากเพียร
ของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญงอกงามก้าวหน้าในทางแห่ง
พระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา, อันเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลาย
กว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

ธรรมเทศนาในวันนี้ เป็นธรรมเทศนาเนื่องในวันปวารณา จึงควรจะได้กล่าวถึงใจความของกิจกรรมอันนี้ ให้เป็นที่เข้าใจกันทั่วไป, และให้ถือเอาประโยชน์ให้ได้ โดยสมควรแก่สติปัญญาของตนๆ, จะได้ชื่อว่า เป็นธรรมเทศนาโดยอนุวัตรแก่กาลเวลาของพุทธบริษัทโดยเฉพาะ.

วันเช่นวันนี้ เรียกว่าเป็นวันปวารณาออกพรรษา. การปวารณานี้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้กระทำเพียงวันเดียว คือวันเช่นวันนี้ ซึ่งเป็นวันออกพรรษาดังที่กล่าวแล้ว. ตามธรรมดาทำอโບสทธทุกๆ ปีก็ แต่ปีเช่นนี้ให้ทำปวารณา เพราะว่าเป็นกิจสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งจะต้องทำ; เพื่อประโยชน์แก่ความตั้งมั่นของคณะสงฆ์. ดังนั้นจึงมีการทำปวารณากันทั่วไปในวันนี้; แต่ว่าการทำปวารณานี้ มีความหมาย หรือมีใจความกว้าง พอที่คนทุกคนจะถือเอาเป็นประโยชน์ได้ ไม่ใช่เฉพาะแต่พระภิกษุเท่านั้น; เพราะฉะนั้นควรจะได้อศึกษากันต่อไป.

ความหมายของคำ “ปวารณา”

ข้อแรกก็คือ ความหมายของคำว่า ปวารณา คนโดยมากมักจะเข้าใจว่า ปวารณา คือการบอกให้ข้อ อนุญาตให้ข้อได้; นั่นเป็นเพียงความหมายที่ไกลออกไป. ความหมายที่ใกล้กว่านั้น คือตามคัมภีร์หนังสือ นั้น แปลว่า การห้ามตัวเอง การปิดปากตัวเอง; อย่างภิกษุปวารณานี้ ก็คือปิดปากตัวเอง ไม่ให้เถียง ในเมื่อมีใครมาว่ากล่าว ตักเตือน แนะนำ สั่งสอน.

แต่การปิดปากตัวเองนี้เราต้องเป็นผู้บอกแจ้งเขาก่อน ว่าเราขอพิจารณาให้ว่ากล่าวตักเตือนเราได้ จึงจะเป็นการปิดปากตัวเอง; ถึงแม้ที่สุดแต่การพิจารณาด้วยปัจจัยสี่ ที่ทายกทายิกา กระทำแกภิกษุทั้งหลาย นั้นก็มีลักษณะเหมือนกับการปิดปากตัวเองเหมือนกัน; คือเมื่อได้บอกพิจารณาปัจจัยสี่แกภิกษุแล้ว ก็เป็นอันว่าปิดปากตัวเองไม่ให้ปฏิเสธ ไม่ให้เถียง ไม่ให้แย้ง เมื่อภิกษุนั้นแสดงความประสงค์ที่จะได้ปัจจัย ตามที่ได้พิจารณานั้น.

ถึงแม้การพิจารณาอย่างอื่น ก็มีความหมายอย่างเดียวกัน นั่นคือ ผู้พิจารณาปิดปากตัวเองไม่ให้พูด ไม่ให้เถียง ไม่ให้แย้ง ในเมื่อเขาเรียกร้อง ตามที่เราได้พิจารณาไว้. ดังนั้น จึงขอให้ถือเอาความหมายของคำว่า พิจารณานี้ว่า เป็นการปิดปากตัวเอง.

เรื่องอื่น ๆ นั้น ไม่สำคัญเท่ากับเรื่อง ปิดปากตัวเอง; ในเมื่อมีคนเขามาว่ากล่าว ตักเตือน, สั่งสอน, แนะนำ, ชี้แจง เราควรจะเปิดโอกาสให้คนว่ากล่าว ตักเตือน แนะนำ สั่งสอน ชี้แจงได้เสมอไป; นั้นแหละคือ หนทางที่จะให้เกิดผลดีแก่บุคคลนั้น.

ถ้าเราจะถามว่า พิจารณา คืออะไร? จะต้องตอบว่า คือการปิดปากตัวเอง ไม่ให้เถียง ไม่ให้แย้ง เมื่อเขาว่าเขากล่าว แนะนำสั่งสอน ดังที่กล่าวแล้ว.

เหตุที่การปวารณาเกิดขึ้น.

เหตุใด จึงได้เกิดการกระทำที่เรียกว่าปวารณานี้ขึ้นในโลก และโดยเฉพาะในหมู่สงฆ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า? ข้อนี้เนื่องจากว่า ตามธรรมดาคนนั้น คนโดยมากไม่ยอมใคร ใครก็ต่างไม่ยอมใคร. ความไม่ยอมแก่กันและกันนี้แหละ ทำบุคคลให้ฉิบหาย, ทำบ้านเมืองให้ฉิบหาย, หรือ ทำโลกนี้ ให้ฉิบหาย. ในที่สุดเราจะเห็นได้ว่า ความไม่ยอมด้วยมานะทิฏฐินั้น ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท เบียดเบียนกันได้โดยง่ายที่สุด.

เรื่องนิตเคียวแท้ๆ ก็ขยายออกเป็นเรื่องใหญ่โตไปได้ เพราะความไม่ยอม; และเมื่อลงโทษแค้นกันขึ้นแล้ว ก็มีความพยายามที่จะดิ้นรนออกไป; เมื่อเกิดความระแวงกันแล้ว ก็หาทางที่จะทำลายฝ่ายตรงกันข้ามให้ฉิบหายเสมอไป. ในที่สุดก็มีความฉิบหายเกิดขึ้นจริงๆ ในระหว่างบุคคล, ในระหว่างบ้านเมือง หรือว่าทั้งโลกก็ยิ่งได้.

การที่จะรบกันทั้งโลก ก็จะต้องเนื่องมาจาก ความไม่ยอมอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป; เพราะว่าถ้ามีการยอมกันเสียในตอนต้นตอนแรกแล้ว ก็ไม่ก่อชนวนให้เกิดสงคราม ซึ่งขยายลูกกลมใหญ่โตไปทั่วโลกได้. ดังนั้น กุศลกรรม คือการปวารณานี้มัน เกิดขึ้นเพราะมูลเหตุ คือความชั่วร้ายที่มีอยู่ในโลกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ความไม่ยอมแก่กันและกัน.

ประโยชน์ของการปวารณา.

ถ้าจะถามว่า การปวารณา^{นี้} เพื่อประโยชน์อะไรต่อไปเล่า? ก็ต้องตอบว่า เพื่อความเจริญของคนในโลก^{นี้}นั่นเอง. แต่สำหรับในธรรมวินัย^{นี้} มีคำกล่าวไว้ชัดเจนแล้วว่า “เอวํ สํวทฺธา หิตสฺส ภควโต ปริสา” —บริษัทของพระผู้มีพระภาคเจ้า เจริญรุ่งเรืองได้ด้วยอาการอย่าง^{นี้} คือ “ยทิทํ อญฺญมมญฺญ วจนฺเน อญฺญมมญฺญ วุฏฺฐาปนฺเน” คือ การว่ากล่าวซึ่งกันและกัน ตักเตือนซึ่งกันและกัน ยังกันและกันให้ออกจากอาบัติ ดัง^{นี้}เป็นต้น; ซึ่งสรุปความได้ว่าการทำปวารณา^{นี้} ก็เพื่อความเจริญอันจะได้เกิด^{ขึ้น}จากการช่วยว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกัน.

เราจะต้องนึกถึงข้อที่ว่า ถ้าทุกคนเกลียดกันแล้ว หวังร้ายต่อกันแล้ว ก็มีแต่ความเสื่อมเสีย ความพหายนะโดยทำเดี๋ยว; เกิดความมุดตายขึ้นมาในระหว่างกันและกัน ปล้อยให้เพื่อนกันทำผิด เสียหาย ฉิบหาย ตายไปอย่างต่อหน้าต่อตาก^{ี้}ได้; เพราะความมุดตาย เพราะความเกลียด ความไม่หวังดีต่อกัน^{นี้}นั่นเอง; เนื่องมาจากความหัวแข็งต่อกัน ไม่ยอมต่อกัน.

แต่ถ้ามีความหวังดีต่อกัน มีความยอมแก่กันและกันแล้ว ก็มีทางที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยความรักความเอ็นดู. ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่า ปวารณา^{นี้} จึงเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งคนทุกคนจะต้องใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตน ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้.

การปฏิบัติตามหลักปวารณา.

ทันที ถ้าจะถามว่า จะทำโดยวิธีใด? ก็ต้องตอบว่า ขอม
 นั้นเอง คือขอมให้เขาดักเตือนเราได้ ทั้งผิด และทั้งถูก. เขา
 ดักเตือนเราอย่างถูกต้องนั้น ใครๆ ก็ควรจะยอมได้; แต่ถ้าเขา
 ดักเตือนผิด ดักเตือนไม่จริง น้อยคนนักที่จะยอม, กลับจะด่า
 ตอบ ว่าตอบ เสียดสีตอบ; อย่างนี้ไม่เป็นการถูกต้องเลย.

แม้ว่าเขาจะดักเตือนเราไม่ถูก คือ ดักเตือนผิดๆ เรา
 ก็ควรยอม คือนิ่งเสียแล้วกัน ไม่ต้องไปทำให้เขาเกอกระดาก
 เพราะไปทำให้รุกรนขมมาว่า เขาดักเตือนผิด; อย่างนั้น ไม่
 มีประโยชน์อะไรเลย. คนนั้นก็อายและโกรธ; เราก็มิได้รับ
 ประโยชน์อะไร.

แต่ถ้าเรานิ่งเสีย ในเมื่อเขาดักเตือนผิดๆ นั้น เรื่อง
 ร้ายๆ เหล่านั้นก็ไม่เกิด และเราก็เป็นคนมีธรรมะเพิ่มขึ้น ออกตง
 หลายเท่าตัว คือ อดทนได้ คือ ปลงตก หรือยอมได้ นั้นเอง.

เมื่อเป็นดังนี้ ควรจะถือว่า ที่เขาดักเตือนผิดๆ นั้นยังดี
 ยังมีประโยชน์แก่เรา มากกว่าที่ดักเตือนถูกเสียอีก เลยได้ผลดีทั้ง
 ดักเตือนผิด และดักเตือนถูก. เราจึงควรยอมให้เขาดักเตือน
 ไม่ว่ามันจะผิด หรือมันจะถูก จะต้องยอมไปทั้งนั้น. นี่แหละ
 คือจะแก่นิสัยกระด้าง ทุฏฐิมานะของตัวเองให้อ่อนลง และให้
 มีโอกาสที่จะรูสิ่งที่ยังไม่รู ได้จากการดักเตือนของบุคคลผู้นั้น.

รวมความว่า การปวารณานี้ คือการปิดปากตัวเอง; เกิดขึ้นจากการที่โลกนี้จะฉิบหาย เพราะความไม่ยอมแก่กัน และกัน, และจะเพื่อทำให้โลกนี้มีความเจริญ เราจึงมีระเบียบ ให้ ตักเตือนซึ่งกันและกัน และจะต้องปฏิบัติให้เต็มที่ ด้วยการยอม หนึ่ง สอง สาม และตักเตือนลูก.

ที่นี้คำว่า “ตักเตือนซึ่งกันและกัน” นี้ ยังมีความหมาย ละเอียดอย่างพิเศษอยู่บ้าง. คิดดูให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า ให้เขา เตือนเรา ดีกว่าเราเตือนเขา เขาเตือนเราไม่มีทางขาดทุน เราเตือน เขาต้องระวังให้มากสักหน่อย พอใจให้เขา เตือนเรา ดีกว่าเรา เตือนเขา.

แต่เดี๋ยวนี้คนเราไม่เป็นอย่างนั้น; เป็นคนปากมาก ชอบเตือนคนอื่นเสียตะพึด, หรือกลายเป็น ว่าคนอื่น นินทาคนอื่น เติลตลบเปิดเบี่ยงไปที่เดียว; เห็นได้ว่า มีอยู่ในที่ทั่วไป คือ คนปากมาก ดีแต่ตักเตือนเขา พูดพรั่า ไม่มีที่สิ้นสุด พอที่เขาตักเตือน ตัวเขานิดเดียวเท่านั้น ก็เป็นยักษ์ เป็นมาร เป็นสัตว์เดรัจฉาน ขึ้นมาที่เดียว.

ดังนั้น เห็นได้ว่า คนคนนั้นไม่มีธรรมะ ข้อที่เรียกว่า ปวารณา นี้แต่ประการใด; เป็นคนโง่ๆ เป็นคนไร้การศึกษา อย่างโง่เขลา ตามธรรมดาตัวเอง ไม่มองเห็นว่า เขาเตือนเรา ดีกว่าเราเตือนเขา. นั่นคือความโง่ของคนคนนั้น; ที่แท้ก็ไม่มี ความรู้อะไรในเรื่องนี้ ดีแต่มีกิเลสจะว่าคนอื่น, จะเตือนคนอื่น

เอาหน้า, เทียวเตือนคนอื่น ให้เขาสรรเสริญ ว่าตัวเป็นคน
เตือนคนอื่นได้; อย่างนี้ไม่เรียกว่าเป็นผู้ทำถูกในข้อนี้ คือไม่
มีธรรมะทชอว่า ปวาราณา นเลย.

ต่อเมื่อมีความหวังดี มีสติปัญญาเพียงพอ มีเจตนา
บริสุทธิ์ มีความตั้งใจบริสุทธิ์ แล้วก็หลุดไปด้วยความหวังดี
นั้นแหละจึงจะเป็นการกระทำที่ถูกต้อง : ให้เขาเตือนเรา มาก
กว่าเราเตือนเขา ไว้เสมอไป.

มาคิดตึกที่หนึ่ง อาจจะเห็นได้ว่า แม้ว่าเราจะเสนอตัว
เข้าไปให้เขาเตือน ก็ยังไม่มี ความเสียหายอะไร, คือว่า อยู่ดี ๆ เราก็ก
เทียวเสนอตัว ให้เขาช่วยเตือน อย่างนี้ก็ยังไม่เป็นการเสียหาย
อะไร, ไม่เป็นการกระทำที่มากเกินไป. เพราะว่า เราทำไป
ด้วยความกลัวผิด กลัวความไม่รู้ กลัวเขาจะไม่กล้าเตือน จึงได้
เสนอตัวให้เขาเตือน.

แต่คนธรรมดาทั่วไปไม่ชอบ, ไม่ชอบทำอย่างนี้ ไม่อยาก
ให้ใครเตือนเสียด้วยซ้ำไป; แต่ว่า พระภิกษุในพระพุทธศาสนา
พระพุทธเจ้าท่านไม่ยอมให้ทำอย่างนั้น. ดังนั้นท่านจึงบังคับให้เสนอตัว
ให้ผู้อื่นเตือน เช่นที่พระสงฆ์ทำปวาราณาในวันนี้ เป็นการเสนอตัว
ให้ผู้อื่นเตือนโดยตรงทีเดียว ปรากฏชัดอยู่ในคำปวาราณานั้นแล้ว
คือพระสงฆ์ปวาราณาแก่กันและกันว่า :- สงฺฆมฺภนฺเต ปวาเรมิ -
ข้าพเจ้าขอปวาราณาแก่สงฆ์, กิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสฺสํกาย วา -

คือถ้าท่านใช้เห็นเองก็ดี ได้ฟังเขาเล่าก็ดี หรือสังเกตดูท่าทางจะเป็นไป
 อย่างนั้นก็ดีว่าข้าพเจ้ามีการทำผิดทำชั่วอย่างใดแล้ว, วนฺตฺ มํ อายสฺมฺน-
 โท อนุภุมฺปิ อูปาทาย - ขอท่านจงว่ากล่าวตักเตือนซึ่งข้าพเจ้า โดยอาศัย
 ความเอ็นดูเป็นที่ตั้งเถิด, ปสฺสฺสนฺโต ปฏิกฺกฺริสฺสฺสามิ - เมื่อข้าพเจ้าเห็น
 อยู่ว่าเป็นอย่างนั้น หรือเป็นอย่างใดแล้ว ข้าพเจ้าก็จะได้ทำคืน คือกลับ
 ตัวเสียใหม่ให้ถูกต้อง ดังน^{นี้}.

นี่แหละสองพิจารณาเหตุเกิดว่า พระสงฆ์ต้องเสนอตัวให้ผู้อื่น
 เตือน เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ ว่าให้ทำอย่างนั้น และ
 เบ็ดไขว้กันว่า ได้เห็นว่าทำไม่ดีกว่า ได้ยินเขาเล่าว่าทำไม่ดีกว่า;
 หรือคึกิริยาท่าทางแล้ว น่าจะเชื่อว่าเป็นคนทำไม่ดีกว่า; ทั้งสาม
 ประการน^{ี้}เป็นหลักฐาน หรือมีน้ำหนักเพียงพอแล้ว ที่จะให้ผู้อื่นว่า
 กล่าวตักเตือน.

การว่ากล่าวตักเตือนนั้น ทำไปด้วยความเมตตากรุณา;
 ดังนั้นจึงไม่มีทางที่จะกระทำผิด, และเมื่อถูกตักเตือนแล้ว ก็ไม่เป็น
 คนเดียง ไม่ถือกระด้าง และจะกลับตัวใหม่ คือทำคืนเสียใหม่ ดังนี้.

นี่แหละคือ ถ้อยคำที่พระภิกษุสงฆ์กระทำปวารณาในวันนี้,
 และมีความหมายอย่างนี้; เรียกว่าเป็นการเสนอตัวให้เขาเตือน. ดังนั้น
 พุทธบริษัทควรจะต้องเป็นหลักว่า การเสนอตัวให้เขาเตือนนั้นไม่เสียหาย
 อะไร; มีแต่จะดี คือไม่เสียเกียรติ หรือไม่เสียประโยชน์อันใด
 มีแต่จะดี จะดีอะไรบ้าง; ลองคิดดู ก็เห็นว่าจะได้มากมายหลาย
 อย่างทีเดียว.

การเสนอตัวให้เขาเตือน ด้วยความเมตตา กรุณา นั้น
 ไม่ต้องถือว่าเป็นการเสียเกียรติ เสียหน้าอะไร; เพราะว่า
 ถ้าถือเกียรติ ถือหน้า อย่างนี้, ก็เป็นเกียรติ เป็นหน้าของกิเลส
 ของความโง่ ความหลง ทงนั้น; ไม่ใช่ความถูกต้อง. ดังนั้น
 จึงถือว่าไม่ใช่เป็นเรื่องเสียเกียรติ และไม่เสียหาย คือไม่ขาดทุน
 ไม่เสียอะไรไปเพราะเหตุนี้.

ผลที่ยอมได้.

ทีนี้จะได้อะไร? ก็จะได้เห็นว่า อย่างน้อยที่สุด ก็จะได้
 ต้องได้คำตักเตือน นั้นเอง. คำตักเตือนนั้นอาจจะดีที่สุด เหมาะ
 ที่สุด เป็นประโยชน์ที่สุดก็ได้ หรือว่าอย่างน้อยที่สุด ก็ต้อง
 เป็นคำตักเตือนที่ควรฟังไว้ อย่างน้อย ประเด็นก็เป็นคำตักเตือน
 ที่มีค่าที่สุดในชีวิตของบุคคลผู้นั้นก็ได้. นักเรียกว่าเป็นการได้ที่ดี
 เป็นการได้ที่เพียงพออยู่แล้ว.

ทีนี้จะได้อะไรอีก? ก็จะได้มองเห็นได้ว่า จะได้รับความรัก-
 ใคร่เอ็นดูจากผู้อื่น; เพราะว่าการที่เราเสนอตัวให้เขาเตือนนั้น
 แสดงว่าเรามีความยอมแก่เขา มีความนับถือเคารพเขา. ดังนั้น
 ผู้นั้น อย่างน้อยก็จะต้องมีความเอ็นดู เมตตา ปราณี กรุณา
 ต่อเรา; เราก็ได้รับความเมตตา กรุณา ปราณี คือความเอ็นดูนั้น
 จากผู้นั้นมาเป็นของเรา. นักก็ยังนับว่าเป็นการได้ที่ดี ที่มีค่าที่
 ควรจะได้.

หรือว่าอย่างน้อยที่สุด ก็ยังจะได้ความเป็นกันเอง
ไว้ใจซึ่งกันและกัน; ถ้าหากว่าเป็นเพื่อนฝูงกัน อยู่ในฐานะที่
เสมอกัน ก็จะได้ความเป็นกันเอง คือความสนิทสนมกลมเกลียว
รักใคร่ ไว้ใจกัน. นักเป็นเรื่องสำคัญเหมือนกัน.

คนเรา, ถ้าลงไม่มีความเป็นกันเองแล้ว มักจะมองกัน
แต่ในแง่ร้ายทางนั้น. พอมีความเป็นกันเองแล้ว ก็มองกันแต่
ในแง่ดีทางนั้น; ดังนั้นจึงมีความอยู่เป็นผาสกได้ตามปรกติ ได้
ความเป็นกันเองอย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นการได้ที่ดี ที่มาก ไม่
น้อยเลย.

ที่นี้ พิจารณาต่อไปอีก ต้องพิจารณาด้วยปัญญา
ของคนที่มีปัญญา ก็จะมองเห็นว่า เราจะได้ของวิเศษอะไรชนิด
หนึ่งมา เป็นเครื่องกดกิเลสของเราให้จมลงไป, เป็นเครื่องบีบ
คั้นกิเลสของเราให้แตกกระจายไป หรือว่าเป็นเครื่องขูดเกลา
ชำระชะล้างกิเลสของเราให้ร่อยหรอไป.

กิเลสที่กล่าวในที่นี้ก็คือ กิเลสที่เรียกว่า ตัวกู-ของกู
ที่เป็นเหตุให้ยกหู ชูหาง เพราะทิฏฐิมานะจัด. นั่นแหละคือ กิเลส
ที่น่ารังเกียจที่สุด. ถ้าเราพยายามพิจารณาให้คนอื่นเดือนเราอยู่
เสมอแล้ว; การกระทำนั้น มันเป็นการย้ายทิฏฐิมานะของตน
ให้น้อย ให้เบาบางลงไป.

ดังนั้นจึงถือว่า การเสนอตัวให้เขาเดือนนั้นไม่เสียเกียรติ
ไม่เสียหายอะไร; แต่เรากลับได้เครื่องมือ ที่จะมากดหัวตัวกู

ให้มันจมลงไป จนกระทั่งสูญหายละลายไป. ให้กิเลส คือ
มานะทิฏฐิ ที่กลุ่มขึ้นมาว่า ตัวกู-ตัวกู อยู่เสมออัน ถูกบีบคั้น
ถูกขุดรากล ถูกทำลายให้สูญสิ้นไปตามลำดับๆ.

การที่เรายอมให้เขาเตือน ก็หมายความว่า เรายอมแพ้
เราไม่มีทิฏฐิมานะ จะถือตัวถือตนอยู่, และเมื่อเขาเตือน เราก็ก
ไม่เถียง. นี่แหละ คือการที่กิเลสซุ่มนี้ ถูกกดหัวให้จมลงไป
และให้ตายเสียในที่สุด; นับว่าเป็นการได้ดีที่สุด ที่สูงสุด
คือเป็นการได้บรรลุ มรรค ผล นิพพานนั่นเอง.

จึงสรุปความว่า การพิจารณาให้เขาเตือนนั้น ไม่มีทางเสีย
เกียรติ ไม่มีทางเสียหายอะไรที่ตรงไหน; มีแต่จะได้ สิ่งทีประเสริฐ
วิเศษที่สุด ดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งสรุปความได้ว่า เราจะได้คำตักเตือน
ที่ดี และอาจจะดีถึงที่สุดในชีวิตของเราก็ได้. เราจะไต่ความ เอ็นกุ
เมตตา ปราณี จากผู้นั้น. เราจะไต่ความเป็นกันเอง รักใคร่
ไว้วางใจ ซึ่งกันและกันจากผู้นั้น. แต่ว่าที่สุดนั้น เราจะได้
เครื่องมือที่จะมาทำลายกิเลส อันชื่อว่าตัวกูนั้น ให้ร่อยหรอไป
ตามลำดับ. นี่แหละจึงนับว่าเป็นการได้ดี ทำให้มีสิ่งทีเรียก
กันว่า พรสี่ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ดังที่มีปรากฏ
อยู่ในคำอนุโมทนาทานของภิกษุทั้งหลายว่า อภิวัตนสติตฺต
นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน จตุคฺคาโร ธมฺมา วุฑฺฒนฺติ อายุ วรรณะ สุข
พฺลํ ซึ่งแปลว่า ธรรมทั้งหลาย สี่ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ และ

พละ จะเจริญงอกงามแก่บุคคลที่มีปกติอ่อนน้อมอยู่เป็นนิจ คือบุคคล
ที่ควรอ่อนน้อม.

ข้อนี้เราจะต้องเข้าใจ หรือเห็นชัดกันทีเดียวว่า คนที่
อ่อนน้อมหนักคือคนที่ยอม, และคนที่จะยอมมัน จะต้องผูกพัน
ด้วยการปวารณา ให้เขากว่ากล่าวตักเตือนได้.

ที่เราเข้าไปอ่อนน้อมต่อบุคคลที่เจริญกว่า ต่อบุคคลที่
ควรกราบไหว้นั้น; ไม่ใช่ไปกราบไหว้เฉยๆ, หรืออ่อนน้อม
เฉยๆ; แต่ไปอ่อนน้อมกราบไหว้เพื่อให้เขาเอ็นดู ให้เขา
พูดจากับเรา, ให้เขาตักเตือนเรา. เราก็ได้รับแสงสว่างมา
เพราะการอ่อนน้อมมัน ทำลายกิเลส ตัณหา ที่เป็นเหตุให้ตอ
กระด้าง มาะเทอญ. เราจึงกลายเป็นคนที่น่ารัก น่าเอ็นดู;
ดังนั้น จึงได้เจริญด้วยธรรมะสี่ประการคือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ
ดังที่กล่าวแล้ว.

อานิสงส์ของความเป็นผู้ยอมในแง่ของมงคล.

ถ้าจะกล่าวกันในแง่ของความเป็นมงคล ท่านก็ว่า
เป็นมงคลสูงสุด ดังบาลีในมงคลสูตรว่า “การโว จ นิวาโต จ
เอตมมงคลมุตฺตม” . ในบรรดามงคลทั้งหลาย ๓๘ ประการนั้น
มีมงคลสองอย่างชื่อว่า การโว และ นิวาโต; การโว แปลว่า
ความเคารพ, นิวาโต แปลว่า ความอ่อนน้อม. นิวาโต ตามตัว
หนังสือแปลว่า ไม่พองลม.

คนเย่อหยิ่ง จองหอง อวดดี นั้น เขาเรียกว่า คน
 พองลม; เหมือนกับสบูบลมใส่เข้าไป ไม่ยอมใคร; ส่วน
 นีวาโตนั้น คือเอาลมออกเสีย มันก็แฟบต่ำลงมา ก็ยอมใครทุกคน
 ทุกอย่างหมคนั้นเอง. นีวาโต แปลว่า ความอ่อนน้อม คู่กันกับ
 ความเคารพ ถ้าไม่อ่อนน้อมแล้วก็เคารพไม่ได้.

ถ้าเคารพใครได้ ก็แปลว่า มีความอ่อนน้อม ไม่พองลม
 เป็นมงคลสูงสุด; เพราะว่าจะได้รับความรักใคร่ เอ็นดู เมตตา
 ปรานี รอบคอบ, และว่าความ ไม่พองลม นั้น มันก็คือ การ
 ทำลายกิเลส ที่เรียกว่า ทัณฺณิ มานะ อยู่ในตัวเองแล้ว, เป็น
 ทางให้เจริญงอกงามไปสู่สมรรถ ผล นิพพาน ได้. ในทางโลกนี้ก็
 เป็นมงคล เพราะมีคนรักใคร่ เอ็นดู เมตตา ปรานี; ในทาง
 ธรรมะก็เป็นมงคล เพราะว่าเป็นไปเพื่อทำลายกิเลส ให้เป็นผู้มี
 ความสุข เนื่องจากความไม่มีกิเลส นั้น คำกล่าวนี้ยังเห็นได้จาก
 พระบาลีกรณียเมตตสูตร สืบไปอีกว่า “สุวโจ จสฺส มุฑฺ อนุตฺติมานี”
 ดั่งนี้เป็นต้น.

พระสูตรนี้มีใจความแสดงถึงลักษณะของบุคคลที่จะเป็น
 พระโสดาบัน นับตั้งต้นแต่ว่า สกโก สุขุ — มีความองอาจ
 มีความตรง และอะไรอีกหลายอย่าง แล้วก็รวมคำว่า สุวโจ จสฺส
 มุฑฺ อนุตฺติมานี เข้าไว้ด้วย, เป็นองค์คุณสมบัติของผู้ที่เป็นพระ-
 โสดาบัน.

สุวโจ แปลว่า เป็นผู้ว่าง่าย, มุฑฺ แปลว่า ผู้อ่อนโยน,
 อนุตฺติมานี แปลว่า ผู้ไม่แข่งกระด้าง. สุวโจ — เป็นผู้ว่าง่าย

หมายความว่า มีใครตกเดือนได้นั้นเอง. ใครก็ตกเดือนได้; แม้แต่เด็กเล็กๆ จะมาตกเดือน เขาก็ไม่โกรธ. แม้ว่าคนที่โง่กว่าต่ำกว่า มาตกเดือน เขาก็ไม่โกรธ, ยินดีรับฟังเอาไปคิดไปนึก. อย่างนี้เรียกว่า สุวจ แปลว่า ผู้ว่าง่าย. มุทุ แปลว่า ผู้มีความอ่อนโยน, นี่หมายความว่า มีความอ่อนโยนแก่คนทุกคน ไม่แสดงตนเป็นผู้พองลมเหมือนที่กล่าวมาแล้ว. อนติมานี ไม่มี ความกระด้างด้วยมานะ ทิฏฐิ.

ทั้งหมัดน ทั้งสามคำนี้ จะเห็นได้ว่า มันเรื่องเนื่องกันไปที่เดียว เพราะเป็นคนอ่อนโยนจึงว่าง่าย และไม่กระด้าง, หรือเพราะเป็นผู้ไม่กระด้าง จึงอ่อนโยน และ ว่าง่าย หรือเพราะว่าง่าย ก็ย่อมแสดงว่าอ่อนโยน และไม่กระด้างอยู่แล้ว.

นี่แหละ ลองคิดดูเถอะว่า พระพุทธภชาชิตนี้ ได้ย้าความชอบ ด้วยถ้อยคำถึงสามคำ คือ สุวจ คำหนึ่ง, มุทุ คำหนึ่ง, อนติมานี คำหนึ่ง; ล้วนแต่มีความหมาย เหมือน ๆ กันทั้งนั้น. เป็นการแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า ธรรมะข้อนี้สำคัญมาก จึงได้ตรัสไว้อย่างนี้ เพื่อความเป็นผู้ที่ใคร ๆ ว่ากล่าวได้นั้นเอง; จึงควรจะสนใจกันให้มาก สำหรับผู้ที่ต้องการจะก้าวหน้าไป ในทางของธรรมะนั้น.

พึงรู้ไว้เถิดว่า ความเป็นผู้ว่าง่าย, ความเป็นผู้มีความอ่อนโยน, และ ความเป็นผู้ไม่กระด้างด้วยทิฏฐิมานะนี้ เป็นคุณสมบัติของพระโสดาบัน. ถ้าเราเคารพนับถือพระอริยบุคคล แม้ขั้นต้นที่

เรียกว่าพระโสดาบันแล้ว ก็จงทราบไว้เถิดว่า บุคคลเหล่านั้นมี
ความว่าง่าย สอนง่าย อ่อนโยน ไม่กระด้างด้วยมานะ ทิฏฐิ, เป็น
ผู้ที่ใคร ๆ ว่ากล่าวตักเตือนได้ ไม่โกรธ ไม่สงัดเสียง แสดงความ
ไม่พอใจ แม้แต่ประการใด.

คนธรรมดาใครไปทักเข้า ก็ส่งเสียงฟู ๆ เหมือนสัตว์
เดรัจฉาน เช่นงู เช่นลูกแมว เป็นต้น; เพราะมีการไม่ยอม มีการ
ต่อสู้, เขาก็ยังจะโกรธ ประทุษร้ายเอาอีก. นี่แหละ คือปลุชน
คนหนาคณพาล คนโง่ คนเขลา ยิ่งห่างไกล จากความเป็นพระ
โสดาบัน มากหรือน้อยเพียงไร ลองคิดดูก็แล้วกัน.

บางที่ก็อยู่ในเพศที่บวชเป็นพระ เป็นเณร เป็นชี เป็น
อุบาสก อุบาสิกา เรียกตัวเองว่า พุทธบริษัท; แต่แล้วก็ยังเป็น
ผู้ที่ใคร ๆ ว่ากล่าวตักเตือนไม่ได้ ร้องทวาดแหว ๆ อยู่ทั่วไปในที่ทุกหน
ทุกแห่ง. อย่างนั้นยังไกล ต่อความหมายของธรรมะข้อที่เรียกว่า
ปาวรณานิมากเกินไป.

ขอให้ไปคิดดูกันเสียใหม่ อย่าให้ความหวังของพระพุท-
ธองค์เป็นหมันในข้อนี้เลย, คือข้อที่ พระพุทธองค์ทรงหวังว่า พุทธ-
บริษัททั้งหลายจะเป็นผู้ยอมให้แก่กันและกัน เป็นผู้ว่ากล่าวซึ่งกันและ
กันได้ ยิ่งกันและกันให้ออกจากโทษ คือออกจากความชั่วได้ ทำหุ
คณนะให้เจริญงอกงามก้าวหน้า สูงขึ้นไปตามลำดับ จนกระทั่ง
เป็นพระอริยบุคคลในชั้นพระโสดาบัน เพราะละมานะ ทิฏฐิ
ข้อนี้ได้.

ที่หนึ่งมีพระพุทธรูปชาติที่นานก่อกว่อกว่หนึ่ง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ๆ; มีปัญหาเกิดขึ้นว่า บุตรชนิดไหน เป็นบุตรที่ดีที่สุด ประเสริฐที่สุด? มีผู้ออกความเห็นต่าง ๆ กันว่า บุตรที่ฉลาดบ้าง บุตรที่เก่งกว่าบิดามารดาบ้าง, หรือเก่งเหมือนบิดามารดาบ้าง, แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ในบุตรทั้งหมดนั้น “โส จ เสฏโฐ ใจ ปุตุตา น โย จ ปุตุตา นมสสโว” คือว่า ในบรรดาบุตรทั้งหลายนั้น บุตรที่เชื่อฟังบิดามารดา เป็นบุตรที่ประเสริฐที่สุด.

ขอให้กิดตเถิดว่า ทำไมพระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสอย่างนั้น ไม่กล่าวเหมือนกับคนอื่นกล่าวกันทั่วไปว่า ลูกที่น่รัก น่เอ็นดู ฉลาดเฉลียวฉลาด ทำอะไรได้เก่งนั้น เป็นลูกที่ประเสริฐที่สุด; แต่พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุตรที่เชื่อฟัง เป็นบุตรที่ประเสริฐที่สุด.

ข้อนี้หมายความว่า ลูกที่เชื่อฟังน้มีของทางที่จะทำได้ทุกอย่างทุกประการ ไม่ว่าความดีอย่างไรหมด คือเป็นลูกที่มีสิริมงคลอยู่ในตัวเอง; เพราะว่ เมื่อเชื่อฟังแล้ว ก็มีคนเมตตาเอ็นดู รักใคร่ กันรอบด้าน, มีคนที่จะช่วยแนะนำสั่งสอนสงเคราะห์กันรอบด้าน, และเขาก็รับเอาได้หมด เพราะความเป็นผู้ไม่ดื้อ ไม่กระด้าง. ดังนั้น เขาก็ต้องดี ต้องเก่ง ต้องประเสริฐไปทุกสิ่งทุกอย่างเป็นธรรมดา.

นี่เรียกว่า เป็นความหมายที่ดีที่สุดแล้ว ของคำว่า “ความเป็นผู้ที่ใคร ๆ ว่ากล่าวตักเตือนได้” ซึ่งเป็นความหมายอันแท้จริงของคำว่าปวารณานั่นเอง. คนนี้กลับวิเศษตรงที่ว่า ไม่ต้อง

ปวารณา ไม่ต้องสัญญาให้ผูกมัดตัวเอง ก็ยังเป็นผู้ที่ไม่เลียง ไม่
 ต้อ บิดปากตัวเองได้โดยไม่ต้องมีการสัญญากัน; เรียกว่าเก่ง
 กว่า คนที่ต้องทำสัญญาบิดปากตัวเองเป็นไหนๆ.

ถ้าคิดดูให้ดีแล้ว เราจะเห็นว่า ความว่านอนสอนง่าย
 ของใครก็ตาม นั้นเป็นทางมาแห่งความเจริญ ความดี ความ
 ประเสริฐ ทุกอย่างทุกประการ ดังนี้. ควรจะได้กำหนดไว้ใน
 ฐานะเป็นทางมาแห่งสิริมงคล หรือสวัสดิมงคลอย่างยิ่ง, และถ้า
 ไม่มีทางที่จะทำได้ โดยวิธีอื่นแล้ว ก็จงทำโดยวิธี เสนอตัว ให้เขา
 ว่ากล่าวตักเตือน โดยไม่ต้องนึกกระดากละอายแต่ประการใด ;
 ค่อยๆ แก่นสัสย์ที่กระด้างด้วยมานะนั้น ให้หายไป ก็จะกลายเป็น
 ผู้มีความว่าง่ายสอนง่าย มีความอ่อนโยน มีความไม่กระด้างด้วย
 ทิฎฐิ มานะ ดังที่กล่าวแล้ว.

ความว่าง่าย ทำใหม่ทีฟัง.

ในที่ต่างๆ ไป เราควรจะพิจารณากันให้กว้างออกไปว่า
 ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย นั้น ท่านจัดไว้ในฐานะเป็นคุณธรรม
 พิเศษ อีกมากมายหลายอย่างหลายประการ. ในหมวดธรรมที่
 เรียกว่า นาทกรณธรรม นั้น ก็มีคำว่า "โสวัสสกา" ไว้ด้วย. คำ
 ว่า โสวัสสกา แปลว่าความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย. ความเป็นผู้
 ว่าง่ายสอนง่ายนี้ เรียกว่า นาทกรณธรรม. นาทกรณธรรมนี้ แปล
 ว่า ธรรมที่จะทำที่ฟังให้แก่บุคคลนั้น ธรรมะหลายๆอย่าง ล้วนแต่ทำ

๘๘ ให้แก่บุคคลนั้น; แต่ว่ามีธรรมชื่อว่า โสวสุตตา รวม
อยู่ด้วย.

โสวสุตตา คือความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย นั้นเป็นที่พึงให้
แก่บุคคลนั้นได้อย่างไร? ก็อาจจะเห็นได้ดังข้อความที่ได้กล่าวมา
แล้วข้างต้น ว่าเมื่อเราเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายแล้ว ก็จะมีแต่คนรัก มี
แต่คนเอ็นดู มีแต่คนเมตตา ปราบปราม ไม่มีใครตบตีแก่เราเลย. ดัง
นั้นเราจึงได้พึงรอบด้าน จึงจัดความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายไว้ใน
ในฐานะเป็นนาถกรรมธรรมข้อหนึ่ง, ในบรรดานาถกรรมธรรม
หลาย ๆ ข้อด้วยกัน.

ความอ่อนน้อมเป็นบุญญกิริยาวัตร.

ในที่นี้ เรียกความเป็นผู้อ่อนน้อมว่าง่ายสอนง่าย นี้
ว่าเป็น บุญญกิริยาวัตร คือว่าเป็นวัตรที่ให้เกิดบุญ ด้วยเหมือนกัน
เรียกว่า อปจายนมัยบุญญกิริยา; หมายความว่า เราทำบุญให้เกิด
ขึ้นมาได้ ด้วยการอ่อนน้อมถ่อมตน, หรือว่าการอ่อนน้อมถ่อมตน
นั้น เป็นบุญอยู่ในตัวเอง อย่างหนึ่งก็ได้เหมือนกัน, และยังเป็น
ทางให้เกิดบุญอย่างอื่นอีกมากมาย.

ความอ่อนน้อมถ่อมตนนั้น เป็นบุญอยู่ในตัวมันเอง
แล้วอย่างไร? ลองคิดดูก็จะเห็นได้ว่า ความอ่อนน้อมนั้น ทำให้
สบายใจ ทำให้มีความสุข อิ่มอกอิ่มใจอยู่ได้ในตัวแล้ว; นั้น
เป็นบุญอยู่ในตัวความอ่อนน้อมนั้นแล้ว.

น้อยอย่างไร, จึงถึงกับพระพุทธเจ้าต้องทรงบัญญัติ เป็นระเบียบ
 ขึ้นไว้นั้นหนึ่ง บังคับให้ภิกษุทั้งหลายทำปวารณา อันมีความหมาย
 ที่จะให้เป็นผู้ทบทวนว่ากล่าวตักเตือนได้ สั่งสอนได้ นั้นเอง.

ปวารณาคูณค่าอย่างยิ่งแก่มนุษย์.

เมื่อวันหนึ่งเป็นวันปวารณาแล้ว เราก็ควรจะถือเอาประ-
 โยชน์ จากสิ่งที่เรียกว่าปวารณานั้นให้ได้, จึงด้วยกันทุกคน.
 ภิกษุทำปวารณาแล้ว ยังคงอยู่ในธรรมวินัยนี้ ก็เจริญอกงาม
 ในทางของธรรมวินัยนั้น เพราะเป็นผู้ทบทวนว่ากล่าวตักเตือน
 ได้; แต่ถึงแม้จะละไปจากเพศภิกษุ ไปอยู่เป็นเพศฆราวาส
 ก็จงเข้าใจเถิดว่า แม้ในหมู่ฆราวาสนั้น ก็ต้องการสังฆะเรียกว่า
 ปวารณานี้เหมือนกัน.

เพราะฉะนั้น ฆราวาสจงชวนกันทำปวารณา เหมือนกับ
 ที่ภิกษุทั้งหลาย กระทำแก่กันและกันได้, คือเปิดโอกาสให้ผู้อื่น
 ว่ากล่าวตักเตือนได้ นั้นเอง โดยทำนองเดียวกันกับที่พระภิกษุ
 กระทำ, คือเราบอกเขาว่า ถ้าเขาเห็นว่าเราจะมีส่วนบกพร่อง ผิด
 พลาด ไม่ดีที่ตรงไหน ด้วยการเห็นก็ดี ด้วยการฟังเขาเล่าก็ดี โดย
 การสังเกตทำทางไม่ว่าไว้ใจก็ดี ก็จงช่วยว่ากล่าวแนะนำ ตักเตือน สั่ง
 สอน ด้วยอาศัยความเมตตา กรุณา เป็นที่ตั้งเถิด. เมื่อข้าพเจ้าเห็น
 อยู่ว่าผิดอย่างนั้นแล้ว ก็จักได้ละเสีย จักกระทำคืนเสีย อย่างนี้ ไม่
 เห็นว่าจะมีข้อขัดข้องที่ตรงไหน ไม่เห็นว่าจะมีเสียหายที่ตรงไหน.

แต่เดี๋ยวนี้ พวกขรราวาสกลับเห็นไปเสียว่า เรื่องของ
พระนั้น ขรราวาสทำตามไม่ได้ อย่างนี้ต่างหาก. มันเป็นการ
บิดประตุ ตัดหนทางที่จะเป็นความเจริญของคนเสีย. พวก
ขรราวาสจึงไม่นิยมกระทำ เหมือนที่ภิกษุกระทำ คือไม่เสนอตัว
ให้บุคคลอื่นว่ากล่าว ตักเตือน สั่งสอน อยู่เป็นปกติ ดังนี้; จึง
เป็นเหตุให้แม่แต่เด็ก ๆ ก็แข็งกระด้างต่อบิฑามารดา ครูบาอาจารย์
ของตน; ไม่เชื่อฟังแม่แต่บิฑามารดา ครูบาอาจารย์ของตน
อย่างนี้แล้ว จะมีผลเป็นอย่างไร.

ท่านทั้งหลายลองคิดดูเถิด จะเป็นสิ่งที่เสียหายแก่เด็ก
นั้น อย่างไม่มีอะไรจะเสียหายเท่า; เพราะว่าการกระทำอย่างนั้น
เป็นช่องเป็นโอกาส ให้กระทำความบาปหรือกระทำความชั่วอีกมาก
มาย หลายร้อยหลายพันอย่างทีเดียว.

แต่ถ้าเราได้หัดนิสัยให้แก่วรรณ ให้ถูกให้ตรง มา
เสียตั้งแต่แรก ด้วยการอบรม ให้พอใจในการทรมานว่ากล่าว
ตักเตือน ไม่ดอกระด้าง ดังนี้ ก็จะเป็นประโยชน์, เรียกว่า เป็น
ผู้ที่โปรดลูกหลานนให้ชนจากรกได้ทีเดียว.

แต่ว่าการอบรมเด็ก ๆ ให้มีนิสัยไม่ดอกระด้างนั้น มัน
ไม่สำเร็จได้ด้วยการพูดด้วยปาก; ยิ่งพูดด้วยปาก เขาก็ยังไม่
เชื่อ. ทางที่ดีที่สืบตามารดานั่นเอง จะต้องทำตัวอย่างที่ดี
ให้ดู คือเป็นผู้ที่ไม่ดอกระด้าง เป็นผู้ทวนอนสอนง่าย ให้เด็กดู
เด็กจึงจะทำตามด้วยความสมัครใจเอง.

เดี๋ยว บิดามารดาเป็นเสียเอง ก็เป็นผุดดอกกระดังงา
 ปากร้าย พุดจาด้าทอบคคลด ที่ว่ากล่าวตักเตือนอยู่เสมอ ดั่งนี้
 ไม่มีใครยอมใครอยู่ดังนี้ เป็นสมาคคมของคนโง่ คนพาล คนเขลา
 ของยักษ์ ของมาร ที่ทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ ดั่งนี้แล้ว เด็กๆ
 จะเกิดนิสัยว่านอนสอนง่ายได้อย่างไร ย่อมไม่มีหนทางที่จะเป็น
 ไปได้เลย.

ทางที่ดีก็มอยู่ทางเดียว คือ บิดามารดาเป็นผู้ยอมแบก
 แกร่มใส่ เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เป็นผู้มีความอ่อนโยน ไม่คือ
 กระดังงาด้วยมานะทิฏฐิ แม้แต่ประการใด แม้แต่เด็กเล็กๆ
 เตือนก็ขงหง อย่างนั้นจึงจะเป็นตัวอย่างที่ดี ที่จะประทับใจฝังจิต
 ฝังใจให้เด็กๆ เหล่านั้น เกิดนิสัยเป็นผู้ว่านอนสอนง่ายขึ้นมา.
 เขาก็ จะเอาตัวรอด ได้จนตลอดชีวิต เพราะคุณธรรมอันประเสริฐ
 ที่เรียกว่าปวารณานั่น.

เราควรจะชักจูงซึ่งกันและกันให้มีขนบธรรมเนียมประเพณี
 ที่เปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันและกัน, หรือเสนอตัวให้ตักเตือน
 ซึ่งกันและกัน; รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตัว รู้จักขอโทษ แก่กันและกัน.
 ให้ได้ชื่อว่าเป็นคนที่เจริญแล้ว ด้วยอารยธรรมอันให้มากที่สุด ก็จะได้
 ได้ชื่อว่า ประกอบไปด้วยคุณธรรม อันสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งเป็นองค์
 คุณของพระโสดาบัน :-

ดังที่กล่าวแล้วว่า สุวจ จสส มุทุ อนุติมานี - ความว่า
 ง่าย ความมีความอ่อนโยน และความไม่ถือกระด้างด้วยมานะ ทิฏฐิน

เป็นหนทางของพระโศกบัณฑิตนั้น. หรือว่า การไว จ นินาโต จ
 เอกมมฺวกลมฺมุตฺตมํ - ความเคารพ และความไม่พองลมนี้ เป็นมงคล
 อันสูงสุด.

ในที่สุด บุตรที่เชื่อฟังบิดามารดานั้น ก็เป็นบุตรที่
 ประเสริฐสุดเหนือบุตรทั้งหลาย ดังที่กล่าวมาแล้วได้ทุกๆ ประการ.

นี่แหละคือความหมายของคำว่า ปวารณา ที่ภิกษุกระทำ
 กันในวันนั้น; ถ้ามีปัญญาพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นเรื่อง
 เป็นราวที่สำคัญมากมาอย่างขงกเดียว. แต่ถ้ามองไม่เห็นแล้ว
 ก็จะเข้าใจไปแต่เพียงว่า ทำพิธีอย่างหนึ่งในวันออกพรรษาเท่า
 นั้นเอง, ไปว่าอะไรกันคนละคำสองคำ แล้วก็เลิกกันสิ้นสุดกัน
 เพียงเท่านั้น. นั่นเป็นความโง่ เป็นความหลง เป็นความเขลา
 ของคนว่า และทรงของคนทำ.

ถ้าภิกษุกระทำปวารณา เพียงสักว่าทำพิธี เช่นนั้นแล้ว
 ก็เป็นความโง่ความเขลาอย่างยิ่ง. ถ้าชาวบ้านเห็นว่า ภิกษุทำ
 พิธีเพียงเท่านั้น แล้วก็ออกพรรษาแล้ว ก็เป็นความโง่ความเขลา
 อย่างยิ่ง.

ทั้งชาววัด และชาวบ้าน จะต้องรู้ความหมายของคำว่า
 ปวารณา ให้ถูกต้องตามที่เป็ความจริงเหมือนที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่ง
 อาจจะสรุปความได้ว่า :-

เมื่อถามว่า ปวารณา คืออะไร? ก็ตอบว่า ปวารณา คือ
 การปิดปากตัวเอง ไม่ให้พูดในเมื่อมีคนมาว่ากล่าวตักเตือนแนะนำ.

และเมื่อถามว่า ปวาราณา นี้เกิดมาจากอะไร? ก็ต้องตอบว่า เกิดมาจากความที่โลกนี้จะฉิบหาย เพราะความที่ไม่ยอมแก่กัน และกัน เพื่อป้องกันความฉิบหายนี้ เราจึงมีระเบียบปวาราณา.

ถ้าถามว่า ทำปวาราณาเพื่อประโยชน์อะไร? ก็ตอบว่า ทำปวาราณาเพื่อความเจริญของหมู่คนในโลกนี้ เป็นคน ๆ ไป, สูงขึ้นไป จนกระทั่งถึงห้วงอวกาศทั่ว ทั้งบ้าน ทั้งเมือง หรือทั้งโลก; จะได้อยู่กันด้วยความเป็นผาสุก. มีความเจริญเหมือนกับว่าเป็นคนคนเดียวกัน, มองดูกันด้วยความเมตตาปราณี เข้ากันได้สนิทเหมือนกับน้ำนมกับน้ำ ฉะนั้นได้ฉนั้น.

และถ้าถามว่า จะปวาราณาสำเร็จได้โดยวิธีใด? ก็ตอบว่า ทำให้สำเร็จได้ โดยวิธีที่ยอม ยอมทั้งผิด และทั้งถูก, และยินดีในเมื่อต้องยอมทั้งผิด ๆ ยอมทั้งที่เขาตักเตือนผิด เพราะมันเป็นการแก้มานะ ทิฎฐิ ของตัวได้อย่างสูงสุด. เป็นผู้ยอมทั้งที่เขาตักเตือนผิด และตักเตือนถูก ก็เป็นผู้ยอมโดยประการทั้งปวง; สิ่งที่เรียกว่า ปวาราณา ก็จักเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ และเต็มเปี่ยมทุกประการ.

นี่แหละ คือความหมายที่เป็นใจความสำคัญ ของคำว่า ปวาราณา ดังนี้ ซึ่งภิกษุสงฆ์ได้กระทำแล้วในวันเช่นวันนี้ ซึ่งถือกันว่าเป็นวันออกพรรษา ภิกษุที่จะอยู่ก็เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย, ภิกษุที่จะไปก็เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย, จะไปในที่ใด ก็ยินดีรับคำ ว่ากล่าวตักเตือนของสงฆ์ในที่นั้น ๆ เรียกว่าเป็นผู้ว่านอนสอนง่าย

ทั้งผู้ยู่และผู้ไป มีความเจริญงอกงามก้าวหน้า ตามทางธรรม และทางวินัย ไม่มีบกพร่องแต่ประการใด.

ทางวินัยนั้น ทำให้หมู่คณะนุ้ยกันเป็นผาสุก; ทางธรรมนั้น เป็นการแก้กิเลส ตัณหา ที่เรียกว่า ตวัภว-ของภว นั้น ให้สูญสิ้นไป, มีคุณธรรมสงขณตามลำดับ จนกระทั่งถึงความ เป็นพระอรียเจ้า นั้นเรียกว่าเป็นการได้ประโยชน์ ทั้งโดยธรรมะ และโดยวินัย, ได้ประโยชน์ทั้งชาววัดและชาวบ้าน, ได้รับ ประโยชน์สูงสุดทั้งทางโลกและทางธรรม ไม่มีส่วนเสียหายขาดทุน แมแต่เน็ดเดียวที่ตรงไหนเลย.

ท่านทั้งหลายจงได้จำคำว่ ปวารณา, ปวารณาๆ นั้น ไว้ให้ขั่นใจ เพื่อไปใช้เป็นเครื่องปิดปากตัวเอง ไม่ให้เถียง ไม่ให้ต่อต้าน ในเมื่อบคนว่กล่าวตักเตือน เป็นผู้ยอมโดย ประการทงปวง, เป็นผู้ปวารณา คือปิดปากตัวเอง ไม่ให้เถียง อย้อย่างนั้น ทงกลางวันและกลางคืน ทงหลับและทงตื่น. แม้จะ ผันก็จงผันว่ เป็นผู้ยอมโดยประการทงปวง, ก็จะเป็นผู้มีความ เจริญ งอกงามก้าวหน้า ตามทางแห่งพระศาสนาของสมเด็จพระ-บรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของสัตว์ทงหลาย ได้สมตามความ ประสงค์ทงทุกๆ ประการ.

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา เอว่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้.

ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา ทั้งชนิดมีตัวตนและไม่มีตัวตน.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจ ในธรรมทั้งหลาย,

การแสดงปาฐกถาธรรมในครั้งนี้อาตมาจะขอกล่าวโดย
หัวข้อว่า “ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษาทั้งอย่างมีตัวตนและ
อย่างไม่มีตัวตน”.

ขอให้ท่านทั้งหลายสังเกตุดีไว้ว่า อาตมากำลังกล่าวว่า
ธรรมะนั้นเราต้องศึกษา; เมื่อต้องศึกษาก็คงต้องศึกษาทั้งชนิดมี
ตัวตน และชนิดที่ไม่มีตัวตน เป็นสองอย่างกันอยู่.

ปัญหาหนึ่งมีอยู่ว่า คนจำนวนมาก แม้ที่เป็นพุทธบริษัท
กำลังสงสัยอยู่ว่า “จะเอาอย่างไรกันแน่ จะว่ามีตัวตน หรือไม่มีตัวตน?”

นี่เป็นสิ่งที่ไขว้เขว ซ้อนเร้น หรือสับสนกันอยู่ แม้ใน
พระพุทธรูปที่ปรากฏอยู่เป็นหลักฐานก็มีอยู่ทั้งสองอย่าง เช่น

ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๑๖
วันอาทิตย์ที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ เวลา ๐๔.๐๐ — ๐๔.๓๐ น.

ศัพท์ว่า “อตุตา หิ อตุตโน นาโถ” แปลว่า “คนเป็นที่พึ่งแก่คน” และติด ๆ กันนั้น ในคัมภีร์เดียวกันนั้น ก็ยังมีว่า “อตุตา หิ อตุตโน นตุถิ” แปลว่า “คนของคนนั้นไม่มี” “กุโตะ ปุตุโตะ กุโตะ ธนั” แปลว่า “บุตรของคน ทรัพย์ของคน จะมีมาแต่ไหน” อย่างนี้ เป็นต้น, ในพระพุทธานุชาดเองก็ยังมีอยู่ทั้งสองอย่าง.

เดี๋ยวนี้ เราได้รับคำสั่งสอนว่า พุทธศาสนาสอนเรื่อง ไม่มีตัวตน นั้นก็เป็นความจริง. เรื่องไม่มีตัวตนนั้นนักศึกษาชาวต่างประเทศทั่วโลกก็พูดกัน เป็นที่ยอมรับเป็นเสียงเดียวกันว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่อง อนัตตา คือไม่มีตัวตน, ผิดจากศาสนาอื่น ๆ ที่ตรงนั่นเอง.

เป็นอันว่า โดยหลักใหญ่ยอมรับกันทั่วไปทั้งหมดว่า พุทธศาสนาสอนเรื่อง ไม่มีตัวตน หรือ มีอนัตตา นั้นแหละเป็นหลักของพระพุทธศาสนา.

ปัญหาที่มีอยู่อย่างนี้ เราจะต้องมองดูให้เห็นข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริงก็ปรากฏอยู่แล้ว ทรงส่งสอนทรงชนคตมตัวตน และไม่มีตัวตน. ทำไม่จึงเป็นอย่างนั้น?

ในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธรองค์ หรือเหตุการณ์เครื่อง พุทธกาลนั้น ก็มีอยู่ว่า พระองค์ได้ตรัสรับมาในหมู่มชนที่ถือ ลัทธิว่ามีตัวตนกันอยู่เป็นประจำ; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลัทธิอุปนิษัท ที่สอนว่า มีตัวมีตนเวียนว่ายตายเกิดเรื่อยไป ๆ ค่อย

บริษัทที่ยังขึ้น จนกว่าจะไปเป็นออตตาใหญ่ ออตตาถาวร ไม่เวียน
ว้ายอีกต่อไป. นี่ประชาชนทั้งหมดหรือแทบทั้งหมดได้รับคำสั่ง
สอนอย่างน้อยเป็นพื้นฐานอันแน่นแฟ้นที่สุด.

ทีนี้อีกอย่างหนึ่ง คนเราตามความรู้สึกโดยสัญชาตญาณ
ก็มีความรู้สึกว่ามีตัวตนได้เอง และรุนแรงฝังเหนียวแน่นอยู่ในใจ;
สองแรงรวมกันเข้า คือ แรงที่ได้รับคำสั่งสอน, และแรงที่เป็น
ไปตามสัญชาตญาณ สัตว์ทั้งหลายก็รู้สึกว่ามีตัวตน.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ความจริง เรื่องไม่มีตัวตนขึ้นมา ใน
ท่ามกลางหมู่ชนเช่นนั้น; ท่านก็ทรงท้อพระทัยจนคิดว่าจะไม่สั่งสอน
มันคงจะเข้าใจกันไม่ได้. แต่ท่าน ก็มีความคิดแทรกแซงขึ้นมาว่า
คนที่ยังพอจะเข้าใจได้ก็ยังมีอยู่; เพราะฉะนั้น ก็ควรจะสอน
ก็ตัดสินใจพระทัยที่จะสอน ก็เป็นอันว่า ต้องสอน เรื่องไม่มีตัวตน
แก่มหาชนที่ยึดถือเรื่องตัวตน. แล้วมันจะเป็นอย่างไร?

ท่านก็ ต้องสอนชนิดที่ตัวตน ให้เป็นประโยชน์แก่
คนที่ยึดถือว่ามีตัวตน; นี้จะเรียกว่าธรรมะจำเป็นก็ได้. พระองค์
ทรงทราบเรื่องไม่มีตัวตน, แต่ก็ต้องสอนแก่คนที่ยึดถือตัวตน ก็ต้อง
สอนอย่างมีตัวตน ดังนั้น จึงสอนคำสั่งสอนประเภทที่ว่ามีตัวตนด้วย.

สรุปความว่า สอนให้ทำตัวตนให้ดี ดี-ดี-ดี จนถึง
ที่สุด; เมื่อเออระอตาต่อความดี ก็จะต้องเลิกมีตัวตน จึงจะ
ดับทุกข์ได้, หรือจึงจะอยู่เหนือความดี.

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า การสอนเรื่องมีตัวตน ก็สอน
เพื่อเป็นพื้นฐาน สำหรับจะไปไม่มีตัวตนในกาลข้างหน้า; ทั้งนี้
เพราะเหตุว่า มันต้องรู้จักตัวตนก่อน, แล้วก็ทำตัวตนให้ดี.
เมื่อดีเท่าไร ก็ยิ่งเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏะ มันจึงจะเลิกตัวตน;
มีความรู้อะไรทำให้ไม่มีตัวตน ก็หยุดเวียนว่ายในวัฏฏะ.

ตอนนั้นแหละ เป็นตอนที่แปลคำสอนโดยแท้จริงของ
พระองค์ คือ เป็นตัวพุทธศาสนา; แต่เมื่อต้อง สอนเรื่องตัวตน
ไปก่อน แก่คนที่ติดแน่นในตัวตน ก็สอน เพื่อจะให้เขาหยุด :
เวียนว่ายดี, เวียนว่ายตายเกิดชนิดดี จนกว่าจะเอือมระอา.

จึงสรุปความได้ว่า คำสอนเรื่องตัวตน ก็เป็นบุพพภาค
ทั้งหมด เพื่อ จะให้รู้อะไรเรื่องไม่มีตัวตน นั่นเอง ไม่ขัดอะไรกัน,
และจำเป็นที่จะต้องทำอย่างนั้น คือ สอนให้มีตัวตนที่ดี. เมื่อ
เอือมระอาต่อตัวตนที่ดี ก็สอนไปในทางที่หยุดมีตัวตน คือ
หลุดพ้นจากตัวตน หรือหลุดพ้นจากความทุกข์.

สำหรับในประเทศไทยเรานี้ ก็มีปัญหาทำนองนั้น คือ
ว่าลัทธิของศาสนาพราหมณ์ ได้เข้ามาสู่ประเทศไทย ก่อนพุทธ-
ศาสนา. ครูบาอาจารย์ที่เป็นพราหมณ์ก็มาสอนเรื่อง "อิตตา"
หรือ มีตัวตน เจตภูต วิญญาณ เวียนว่ายตายเกิด อย่างเดียว
กับที่สอนกันอยู่ในอินเดีย ประชาชนคนไทยก็มีลัทธิฝังแน่นเรื่อง
มีตัวตน.

ที่นี้ ประกอบกับสัตว์ ประชาชน พวกไหนก็ตาม; ตาม
 สัญชาติญาณก็ยอมรับว่ามีตัวตน นี้ก็บอกเข้าอีกแรงหนึ่งก็เป็น
 สองแรง คือ คำสอนก็สอนว่ามีตัวตน, สัญชาติญาณก็บอกมา
 ในทางที่มีตัวตน. ประชาชนคนไทยก็มีความยึดมั่นถือมั่นใน
 เรื่องตัวตน ยากที่จะรับคำสั่งสอนเรื่องไม่มีตัวตน; ดังที่ปรากฏ
 อยู่ในคัมภีร์ว่า การที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งพระเถระมาสอน
 ศาสนาทางสุวรรณภูมิ ก็ต้องมาปราบยักษ์ปราบมารปราบผี
 อะไรต่างๆ ที่เป็นข้าศึกให้ราบคาบไปเสียก่อน จึงจะสอนพระ-
 พุทธศาสนาโดยถูกต้องได้.

นี่ก็ต้องมาทำความเข้าใจกับพวกที่ยึดถือเรื่องตัวตน
 อย่างหนาแน่นอยู่ก่อน จึงจะสอนเรื่องไม่มีตัวตนได้. ขอให้
 เห็นข้อเท็จจริงอันนี้. ขอให้เห็นใจผู้สอน หรือขอให้เห็น
 พระทัยของพระผู้ประภาคเจ้าที่จำเป็นอย่างไร ที่จะมาสอนเรื่อง
 “อนัตตา” ไม่มีตัวตนแก่สัตว์ทั้งหลายที่ติดแน่นอยู่ในอัตตา
 มันก็เหมือนกับว่ากลางครกขนภูเขา.

ที่นี้ พวกลูกศิษย์สมณจะอย่างไร? ก็ต้องเรียนรูทั้งสอง
 เรื่อง คือ เรื่อง “อัตตา” อันเป็นสมบัติเดิม, และเรื่อง
 “อนัตตา” อันเป็นสมบัติใหม่ที่จะได้รับจากพระพุทธเจ้า.

มองดูไปยังสิ่งที่เรียกว่า “สัมมาทิฏฐิ” ในพระพุทธ-
 ศาสนานี้ มีอยู่เป็นสองอย่าง :-

สัมมาทิฐิ ในเบื้องต้น เรียกว่า “โลกียสัมมาทิฐิ”
 ก็ได้. ^{๕๘}นักสอนเรื่องมีตัวตน มีสัตว์ มีบุคคล มีบิดามารดา
 มีโลกนี้มีโลกอื่น มีการทำบุญให้ทาน; อย่างนี้เป็น สัมมาทิฐิ
 ชนิดที่มีตัวตน.

ที่^{๕๙}สัมมาทิฐิ ที่^{๖๐}สงขึ้นไป อย่างไม่มีตัวตน จะไม่
 สอนอย่างนั้น, จะไม่พูดอย่างนั้น; จะพูดแต่เพียงว่า “^{๖๑}นี้ความทุกข์
 นี้เหตุให้เกิดทุกข์ ^{๖๒}นี้ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ^{๖๓}นี้ทางให้ถึงความดับ
 ทุกข์ คือ เรื่องอริยสัจจันนั้นเอง.

ที่สอนยิ่งไปกว่านั้น ก็คือ ไม่มีคู่สุดโต่ง มีแต่ตรงกลาง
 ที่เรียกว่า “อิทัปปัจจยตา” ไม่พูดว่ามีหรือไม่มี; มีแต่พูดว่า
 มีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา, ไม่มีสัตว์บุคคล, แล้วก็ไม่ใช่ไม่มี
 อะไรเสียเลย แล้วก็พูดว่าตายแล้วเกิด หรือตายแล้วไม่เกิด
 ซึ่งเป็นความเห็นผิดทั้ง ๒ อย่าง แต่พูดอยู่ตรงกลางว่า “มัน
 แล้วแต่เหตุปัจจัย” หรือ “อิทัปปัจจยตา”. มันไม่มีคน ตัวตน; มัน
 มีแต่อิทัปปัจจยตา มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา.

เราสมมติว่ามีคน สมมติส่วนนั้นว่าเกิด, สมมติส่วนนี้
 ว่าตาย. โดยเนื้อแท้แล้ว มีแต่สิ่งที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย
 ตามกฎของธรรมชาติ.

สัมมาทิฐิอย่างมีตัวตนนั้น ทำให้เวียนว่ายไปในวัฏฏะ
 อย่างดี

สัมมาทิฐิอย่างไม่มีตัวตนนั้น ทำให้หยุดเวียนว่าย
 โดยประการทั้งปวง.

นั่น สิ่งที่เราจะต้องเข้าใจต่อไป ก็คือ ตัวตนเป็นที่ตั้งแห่งความดีความชั่ว มันมีตัวตน มันจึงมีดีได้หรือชั่วได้; ก็เวียนว้ายไป ด้วยอำนาจของความชั่ว และอำนาจของความดี. ถ้ายังไม่เอือมระอา ก็ยังสร้างเหตุปัจจัยสำหรับเวียนว้ายต่อไป. ถ้ามองเห็นโทษของการเวียนว้าย ก็ต้องการจะหยุดเวียนว้าย. ดังนั้นหลักพระพุทธศาสนาที่เรียกกันว่า "โอวาทปาฏิโมกข์" จึงแบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ:-

ละชั่วเสีย ขั้นตอนที่หนึ่ง;

ก็ทำความดีให้เต็ม นี้ขั้นตอนที่สอง; แล้วก็-

ทำจิตให้บริสุทธิ์ อยู่เหนืออิทธิพลของความชั่วและความดี; ไม่ต้องมีปัญหาเรื่องความชั่วความดีอีกต่อไป

ตอนหนึ่ง แลและเป็นตอนที่เรียกว่า สอนเรื่อง อนัตตา เพื่อจะหยุดเสียซึ่งความยึดถือ ว่าตัวตน หรือว่าดีว่าชั่ว.

ในตอนต้นก็ต้องสอนเรื่องมีตัวตน มีดีมีชั่ว ทำให้ถึงที่สุดเสียก่อนในเรื่องของความดี จึงจะสามารถยกตนขึ้นเหนือความดี, คือยกจิตใจขึ้นอยู่เหนือตัวตน, หรือเหนือความชั่วของตัวตน. พุดง่าย ๆ ก็ว่า ละตนชั่วเสีย แล้วก็มันดี.

ทีนี้ ก็มาถึงเหนือตนหรือหมกคน เหลืออยู่แต่อะไร? ก็เหลืออยู่แต่ร่างกาย จิตใจ ที่บริสุทธิ์สะอาด เกลี้ยงเกล้าจากความโง่เขลาว่ามัวตัวตน, เป็นความเห็นแจ้งที่ถูกต้องว่าไม่มีตัวตน; แต่ก็

มิใช่จะไม่มีอะไรเสียเลย มันก็มีกายมีใจตามธรรมชาติ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกฎของธรรมชาติ; มันก็บริสุทธิ์สะอาด เพราะ
ว่า ไม่มีความหลงว่าตัวตน ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิเลส.

อะไรคือความจริง? มันก็จริงทั้งสองอย่าง คือ ความ
รู้สึกว่าตัวตน มันก็มอยุ่จริง; แต่มันเป็นความโง่ โดยที่
แท้แล้ว สิ่งที่มีอยู่จริงนั้นมิใช่ตัวตน; พุทธศาสนาจึงสอนว่า
“สัพเพ ธมมา อนตตา” - สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นมิใช่ตน.

มันก็มอยุ่จริง แต่มิใช่ตน, จะเป็นสังขารร่างกายชีวิต
จิตใจนั้นก็มอยุ่จริง แต่เป็นกระแสที่บีบจยตา ตามกฎของธรรม-
ชาติ; มิใช่ตัวตน, ไม่ควรจะยึดถือว่าตัวตน. ดิหรือช่ว
บุญหรือบาป ก็มอยุ่จริง; แต่มิใช่เป็นตัวตน มันเป็นสิ่งที่เบน
ไปตามเหตุตามปัจจัย. ถ้ายึดติดอยู่ในสิ่งเหล่านี้ก็ต้องเวียน
ว้ายต่อไป และมีความทนทรมาน, จะต้องสลัดสิ่งเหล่านี้ออกไป
จิตใจจึงจะบริสุทธิ์ หลุดพ้นไปสู่พระนิพพาน นั่นคือ ความจริง.

ถ้าถามว่า “ตัวตน” คืออะไร? ก็จะต้องดูให้ได้ว่า ตัวตน
นั้นเป็นสมบัติเดิมที่เป็นมายาหลอกลวง ที่เรามีอยู่กันทุกคน, มีมา
ตั้งแต่เด็กๆ คือว่า เด็กอยู่ในท้องแม่ ไม่มีความรู้สึกเรื่องตัวตน
พอคลอดออกมาจากท้องแม่ พบของเอ็ดดอร์อย สวयงาม ก็ติดใน
รสของความเอ็ดดอร์อยสวयงาม มีความอยากในสิ่งที่ออร์อย. นัก
มีความอยากขึ้นมาแล้ว.

ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า ความอยากที่เกิดขึ้นมา เป็น
 ความรู้สึกที่ต้องเกิด, และเกิดตามธรรมชาติเท่านั้น; ไม่ต้องมี
 ตัวตนอะไรที่ไหน มัน เป็นจิตใจที่รู้สึกได้, มันก็รู้สึกไปตาม
 การปรุงแต่งของธรรมชาติ มันจึงอยากในสิ่งที่ตัวชอบ. ความ
 อยากนั้นเอง ทำให้เกิดความรู้สึก ถัดขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง คือรู้สึก
 ว่า “ฉันเป็นผู้อยาก”.

ความรู้สึกว่า ตัวตน หรือฉันนั้น มัน เกิดมาที่หลังความ
 อยาก. เด็กออกมาจากท้องแม่ ไม่ต้องมีความรู้สึกอะไรมากไป
 กว่ารู้ว่า อะไรร่อย, อะไรไม่ร่อย, อะไรถูกใจ, อะไรไม่ถูก
 ใจ, แล้วมันก็อยากเป็นของมันเอง มันมีความอยากได้เอง.

เมื่อมีความอยากแล้ว ความอยากนั้นก็ จะปรุงให้เกิด
 ความรู้สึกที่ถัดมาว่า “กูผู้อยาก”; นี้ตัวตนก็เกิด. เมื่อเด็กรู้
 ประสีประสาต่อสิ่งเวิรด์อรรอยสวยงาม; ความอยากก็เกิด, ตัวตน
 ก็เกิด, แล้วก็เกิดมาทุก ๆ จนเป็นหนุ่มเป็นสาว. นี้เรียกว่า
 สมบัติเดิม ที่เราได้มา ได้รับตั้งแต่คลอดออกมาจากท้องแม่.

ส่วน อนัตตา นั้น เป็นความจริง ที่ซ่อนอยู่ข้างใต้นั้น
 ว่า นั่นมันเป็นอย่างนั้น เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา; ไม่ใช่
 ตัวตนอะไรที่ไหน.

นี่ ตัวตนคือสมบัติเดิม ที่ติดอยู่ในจิตใจของสิ่งที่มีชีวิต
 กว่าจะได้รับสมบัติใหม่ของพระพุทธเจ้า คือ เรื่องความจริงอัน
 ไม่มีตัวตนนั้น มันแสนยากอย่างนี้.

สรุปความว่า ตนน, ตัวตนน มันเป็นเพียงความรู้สึก
เท่านั้น "เป็นเพียงความรู้สึกเท่านั้น". ขอให้สังเกตดูให้ดี
และรู้สึกด้วยอวิชา คือความโง่, ตัวตนซึ่งเป็นผู้ยากนั้นคลอเคลียด
ออกมาจากความอยาก. จงเรียนพุทธศาสนาที่นี้ อย่าเรียนจาก
ตำหรับตำราอะไรที่ไหนเลย มันจะไม่รู้.

มันต้องรู้ เมื่อเรียนจากตัวความรู้สึกในใจโดยตรง มี
ความอยาก มีความรู้สึกว่า "กูผู้ยาก" แล้วมันก็ เห็นแก่กู,
เห็นแก่ตน, แล้วทำความชั่วได้ ตามอำนาจของความเห็นแก่ตน.
ตนชั่วก็เห็นแก่ตน ก็เป็นอันตรายต่อผู้อื่น; ถึงแม่มันดี เมื่อ
ยึดถือมันก็หนัก และเป็นความทุกข์.

คนต้องเป็นทุกข์ เพราะความดี เพราะยึดถือความดี
เพราะแบกความดี; ฆ่าตัวตายเพราะปัญหาเรื่องความดีนั้น ก็มีอยู่
มาก; เพราะความยึดมั่นถือมั่น ว่าตัวตนนั้นจะได้แสนยาก,
มันเหนียวแน่นเหลือประมาณ. อย่างว่ากันว่าภรรยาไม่เชื่อ
สัตย์ต่อเราแล้ว ก็ยังตัดความอาลัยอาวรณ์นั้นได้ยาก, ยากที่จะหย่า
ขาดกับเขาได้, หย่ากับเขาแล้วก็ยังไปนึกถึงด้วยความอาลัยอาวรณ์
อยู่. นี้เรียกว่า ความยึดถือมันเหนียวแน่น อย่างนี้.

แม้รู้สึกว่าจะ ไม่น่ายึดถือ มันก็ยังละไม่ได้; เช่น
พระโศตบามีความเห็นที่ ๕ เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา;
แต่ความเห็นนั้นยังน้อย ยังละความยึดถือไม่ได้, ทงทมิความเห็นที่

ขั้น ๕ เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. ทิฏฐิ มองเห็น; แต่
อุปาทานยังละไม่ได้ เพราะมีความยึดถืออันเหนียวแน่นนั่นเอง.

ขอให้สังเกตดูให้ดีว่า เรากำลังเป็นอย่างนั้นกันทุกคน :
สามียากที่จะตัดขาดจากภรรยา, ภรรยาก็ยากที่จะตัดขาดจากสามี.
แม้รู้ว่าเด่นไม่ซื่อ แล้วยังตั้ดยาก เพราะมีความยึดถือว่าตัวคน หรือ
ของคน มันเหนียวแน่น.

ทีนี้ ก็มาดพระพุทธานุศาสนาดด้วยหลักธรรมะที่เป็นหัวใจ
ของพุทธศาสนาว่า มันไม่มีสิ่งที่ควรเรียกว่าตัวตน มีแต่ธรรม
ชาติ ดิน น้ำ ไฟ ลม เป็นไปภายนอก, ภายใน คิดนึกได้ แล้ว
ก็คิดนึกไปในทางโงงจนมีตัวตน; เลิกโง่เมื่อไร มันก็ไม่มีตัวตน,
มีแต่ธรรมชาติที่เป็นไปตามธรรมชาติ. ไม่มีปัญหาเรื่องตัวตน,
ไม่มีปัญหาเรื่องตายแล้วเกิด; เพราะว่ามันไม่มีคน มันมีแต่สิ่ง
ที่เป็นไป ตามเหตุ ตามปัจจัย ของธรรมชาติ.

ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุ
วิญญาน, ๖ อย่างนี้ประกอบกันเข้าเป็นสิ่งที่เราเรียกว่า "สัตว์
บุคคล" แล้วก็ เป็นไปตามธรรมชาติ มันอยู่ด้วยอวิชชา มันควบ
กุมอยู่ด้วยอวิชชา จึงมีตัวตน.

พุทธศาสนาต้องการให้ทราบเรื่องนี้ เลิกคิด เลิกยึดถือ
เลิกโง่ว่ามีตัวตน ให้มีอยู่แต่ธรรมชาติที่เป็นไปตามกฎ ของ
ธรรมชาติ : มีร่างกายจิตใจอันสะอาด, ควบกุมอยู่ด้วยอวิชชา คือ

ความรู้ตามที่^{๘๗}เป็นจริง แล้วก็^{๘๘}เลสทางหลายก็^{๘๙}เกิดไม่ได้. เราก็^{๙๐}อยู่
เป็นสุข^{๙๑}ด้วยกัน^{๙๒}ทั้งหมดทุก ๆ ฝ่าย.

ทั้งนี้ ก็มาถึง ระบบการศึกษา ในโลกนี้ไม่มีคำสอนเรื่อง
ไม่มีตัวคน, มีแต่สอนเรื่องมีตัวตน. สอนให้^{๙๓}มีตัวตนหนักขึ้น
ไป ๆ; เราจึงมี^{๙๔}แต่คนเห็นแก่^{๙๕}ตนเต็มไป^{๙๖}ทั้งโลก, ขจัดความ
ทุกข์ยาก ที่เกิดมาจากการเบียดเบียน^{๙๗}ไม่ได้; เพราะ^{๙๘}ว่า คนมี^{๙๙}แต่
ความเห็นแก่^{๑๐๐}ตัวตนกัน^{๑๐๑}ทั้งโลก. โลกควร^{๑๐๒}จะศึกษา^{๑๐๓}สัจจะของ
พระพุทธเจ้า เรื่องไม่มี^{๑๐๔}ตัวตน^{๑๐๕}กัน^{๑๐๖}เสียให้^{๑๐๗}ถูกต้อง.

ตัวตนเป็น^{๑๐๘}ความรู้^{๑๐๙}สึกของ^{๑๑๐}จิต^{๑๑๑}ใจ. จิตที่^{๑๑๒}ใจ^{๑๑๓}จึง^{๑๑๔}จะ^{๑๑๕}คิด^{๑๑๖}ว่ามี
ตัวตน. จิตที่^{๑๑๗}ฉลาด^{๑๑๘}แล้ว^{๑๑๙} มอง^{๑๒๐}เห็น^{๑๒๑}ทุก^{๑๒๒}สิ่ง^{๑๒๓}ที่เป็น^{๑๒๔}ไป^{๑๒๕}ตาม^{๑๒๖}ธรรม^{๑๒๗}ชาติ
ไม่ใช่^{๑๒๘}ตัวตน. ตัวตนนี้ เป็น^{๑๒๙}ของ^{๑๓๐}มายา^{๑๓๑}เหลว^{๑๓๒}คว้าง, ไม่มี^{๑๓๓}วิชา-
ศาสตร์, ไม่มี^{๑๓๔}ความเป็น^{๑๓๕}วิชา^{๑๓๖}ศาสตร์^{๑๓๗}อยู่^{๑๓๘}ใน^{๑๓๙}ตัว^{๑๔๐}ตน^{๑๔๑}นั้น^{๑๔๒}เลย; แต่^{๑๔๓}ใน
สิ่ง^{๑๔๔}ที่ไม่^{๑๔๕}มี^{๑๔๖}ตัว^{๑๔๗}ตน ใน^{๑๔๘}ความรู้^{๑๔๙}ว่า^{๑๕๐}ไม่มี^{๑๕๑}ตัว^{๑๕๒}ตน^{๑๕๓}นี้ เป็น^{๑๕๔}วิชา^{๑๕๕}ศาสตร์,
คือ^{๑๕๖}เป็น^{๑๕๗}ความ^{๑๕๘}จริง^{๑๕๙}ของ^{๑๖๐}ธรรม^{๑๖๑}ชาติ; เพราะ^{๑๖๒}มัน^{๑๖๓}เป็น^{๑๖๔}ไป^{๑๖๕}ตาม^{๑๖๖}ธรรม^{๑๖๗}ชาติ,
เป็น^{๑๖๘}ธรรม^{๑๖๙}ชาติ^{๑๗๐}ที่^{๑๗๑}เป็น^{๑๗๒}ไป^{๑๗๓}ตาม^{๑๗๔}กฎ^{๑๗๕}ของ^{๑๗๖}ธรรม^{๑๗๗}ชาติ ไม่มี^{๑๗๘}ตัว^{๑๗๙}ตน.

ฉะนั้น เรื่องไม่มี^{๑๘๐}ตัว^{๑๘๑}ตน จึง^{๑๘๒}เป็น^{๑๘๓}วิชา^{๑๘๔}ศาสตร์ หรือ^{๑๘๕}มี
วิชา^{๑๘๖}ศาสตร์; เข้า^{๑๘๗}ถึง^{๑๘๘}ธรรม^{๑๘๙}ชาติ^{๑๙๐}อัน^{๑๙๑}บริ^{๑๙๒}สุ^{๑๙๓}ท, มี^{๑๙๔}ชีวิต^{๑๙๕}อยู่^{๑๙๖}ได้^{๑๙๗}ไม่
ตาย; แต่^{๑๙๘}เต็ม^{๑๙๙}ไป^{๒๐๐}ด้วย^{๒๐๑}ปัญญา^{๒๐๒}ที่^{๒๐๓}ทำ^{๒๐๔}ให้^{๒๐๕}ตัว^{๒๐๖}เอง^{๒๐๗}ก็^{๒๐๘}ไม่^{๒๐๙}เป็น^{๒๑๐}ทุก^{๒๑๑}ข์, ไม่^{๒๑๒}ทำ
ให้^{๒๑๓}ใคร^{๒๑๔}เป็น^{๒๑๕}ทุก^{๒๑๖}ข์. ลอง^{๒๑๗}คำนวณ^{๒๑๘}ดู^{๒๑๙}ว่า^{๒๒๐}ถ้า^{๒๒๑}ใน^{๒๒๒}โลก^{๒๒๓}นี้ สัตว์^{๒๒๔}ใน^{๒๒๕}โลก^{๒๒๖}มี
ความรู้^{๒๒๗}สุก^{๒๒๘}ถูกต้อง^{๒๒๙}เรื่อง^{๒๓๐}ไม่มี^{๒๓๑}ตัว^{๒๓๒}ตน ก็^{๒๓๓}คือ^{๒๓๔} มี^{๒๓๕}ปัญญา^{๒๓๖}สูง^{๒๓๗}สุด ก็^{๒๓๘}ไม่^{๒๓๙}

ความเห็นแก่ตน แลก็ไม่เบียดเบียนกัน; มีแต่ความรักผู้อื่น
ได้โดยอัตโนมัติ.

อัตโนมัติ นี้ ฟังดูให้คิดว่า มันไม่ต้องพยายามอะไรมาก;
เพียงแต่เรารู้สึกว่าไม่มีตัวตนเท่านั้น เราก็ไม่เห็นแก่ตัว. การเบียด
เบียนผู้อื่นก็ไม่ได้ การเบียดเบียนผู้อื่นนั้น มีเพราะความเห็น
แก่ตัว; พอหมดความเห็นแก่ตัว มันก็เกิดความรักผู้อื่นโดย
อัตโนมัติ.

ถ้าความรู้เรื่องอนัตตา เข้ามาเป็นแสงสว่างในจิตใจ
ของคนทุกคนแล้ว; คนก็หมดความเห็นแก่ตน ทำไปด้วยสติ
ปัญญา, หน้าที่ที่ควรกระทำ. เขาก็ทำการสงเคราะห์กันและ
กัน เพราะมีความเห็นแก่ธรรมะ คือ ความจริง, คือ เห็นว่า ร่าง
กายจิตใจกลุ่มไหน ก็ล้วนแต่มีปัญหาเรื่องความทุกข์. เรามา
ช่วยกันดับความทุกข์; จนเป็นความรักผู้อื่น ก็จะเกิดขึ้นโดย
อัตโนมัติ, เสนียดจัญไรของโลกก็หมดไป.

เสนียดจัญไรของโลก ก็คือ ความเห็นแก่ตนนั่นเอง
เสนียดจัญไรนี้หมดไป คนก็รักกัน โลกพระศรีอาริยมตไตรย
ก็เกิดขึ้นทันที.

ศาสนาพระศรีอาริยมตไตรย คือ ศาสนาแห่งเมตตา; รัก
ผู้อื่นสูงสุด และอย่างดีเลิศ จึงได้เรียกว่า "ศรีอาริยะ" "เมตไตรยะ"
คือ ความเมตตา. ความรักผู้อื่น เป็นโดยอัตโนมัติ; เพราะ
ธรรมะอันสูงสุด คือ ความไม่มีตัวตน หรือ ไม่เห็นแก่ตน.

สรุปความว่า อัตตา ตัวตนนี้ คือ สมบัติใจที่เรามากน้อย ตั้งแต่คลอดอกออกมา แล้วเบนอยู่ตลอดเวลา, กำลังมีอยู่ในจิตใจของทุกคน เป็นสมบัติประจำตน; แต่มันเป็นของเท็จของไม่จริง.

ส่วน อนัตตา นั้น คือ ความจริงของธรรมชาติ ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ มีอยู่เบื้องหลังของตัวตนที่เป็นความเียง ความเท็จ.

ความเียง ความเท็จ เกิดขึ้นเพราะอวิชชา; เรามิใช่เป็นสมบัติ หอบหิ้วหามกนอยุ่พระรุงพระรังเต็มตัวด้วยกันทุกคน. แต่เบื้องหลังนั้น มีความจริงเรื่องอนัตตา ว่า มันไม่ใช่ตัวตน มันเป็นอนัตตา. นิสสมบัติใหม่ทพระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำมาประทานให้แก่เรา, เพื่อจะดับเสียซึ่งความทุกข์อันเกิดจากความเห็นแก่ตน เพราะมีตัวตน.

อนัตตา นั้น เป็นความจริงของธรรมชาติ, ควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวงทั้งหมดทั้งสิ้น ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น ก็มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่แล้วก็มีใช่ตัวตน.

ความจริงที่ว่า มิใช่ตัวตนนี้ ควบคุมอยู่ในทุกสิ่ง; แต่เราเียง เราไม่เห็น. เราเอาทุกสิ่งมาเป็นตัวตน มาเป็นของตน เราต้องทำบาป ทำผิด, เราต้องรับบาป ต้องสนองบาปด้วยความทนทุกข์ เวียนว่ายอยู่ในตัวตน หรือในสิ่งที่เนื่องด้วยตัวตน.

พอรู้เรื่องนแล้ว เราก็สลัดความคิดอันนั้นออกไปเสีย; เราเป็นอิสระ ที่เรียกว่า "หลุดพ้น", ไม่ถูกผูกพันบีบคั้นอยู่

ด้วยเรื่องของตัวเอง หรือเรื่องของความดีความชั่ว; ขนเหนอ
ความดีความชั่ว ที่เรียกว่า “เหนอโลก”, เป็น “โลกุตตระ”
บรรลุมรรค ผล นิพพาน.

เรื่อง อุตตา มีอยู่จริง เป็นสมบัติใจที่เรากำลังมีอยู่.

เรื่อง อนัตตา เป็นสมบัติใหม่ ที่ยังไม่ได้รับ ที่พระ
พุทธเจ้าทรงมุ่งหมายที่จะให้ได้รับ แล้วพวกเราก็ไม่ค่อยยอมรับ
เพราะมันติดแน่นในตัวตน ยากที่จะหย่าขาดกันได้.

ขอให้มีความรู้เรื่อง “มิใช่ตน” นี้ให้เพียงพอ แล้วก็
จะหย่าขาดกันได้จากความโง่ความหลงว่ามีตัวตน เพราะเหตุ
ฉะนั้น เป็นการแสดงให้เห็นชัดแล้วว่าพุทธศาสนาหรือพระ-
ธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ต้องศึกษาและต้องศึกษาทั้งสองชนิด คือ:-

ชนิดที่มัตตัวตน ให้ความจริงของความมีตัวตน ซึ่ง
เป็นเพียงผลของอวิชชา.

และ ให้ความจริงเรื่องอนัตตา เป็นความจริงแท้ของ
ธรรมชาติ; แล้วเราก็จะหมดปัญหาอันเกี่ยวกับตัวตน, เกี่ยวกับ
ชีวิตจิตใจ, เกี่ยวกับความสุขความทุกข์ ทุกอย่างทุกประการ.

อาตมาจึงขอรื่องานทั้งหลายว่า “ธรรมะเป็นสิ่งที่ต้อง
ศึกษาทั้งสองชนิดที่มีตัวตน และไม่มีตัวตน” โดยประการดังนี้.

เวลาสำหรับบรรยายก็หมดแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยาย
ครั้งนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้ ด้วยความหวังว่าท่านทั้งหลาย ทุกคนจะมีความรู้
ประจักษ์แจ้ง ทั้งอย่างชนิดที่มีตัวตน และไม่มีตัวตนนี้ จงทุกประการ
เกิด.

บางนาที่ ท่านมีมัน

รสอะไร ไม่ประเสริฐ หรือสุทธิ-ศานต์
ยิ่งไปกว่า รสของการ “ไม่ต้องได้
ไม่ต้องเป็น ไม่ต้องอยู่ ไม่ต้องตาย
ไม่ระหาย ไม่สงสัย ไม่กังวล
ไม่ห่วงไหว ไม่ถือ ร้ายหรือดี
ไม่ถวิล หวังที่ มันสับสน”
เช่นจวนได้ หรือจะได้ แต่กลายเป็น
เป็นไม่แน่ ว่าตน จะได้มัน
รส “ความว่าง” อิมโอะชะ ตลอดกาล
เป็นสัมปราย- โวหาร พระอรหันต์
ดูให้ดี บางนาที่ ท่านมีมัน
แต่ที่ท่าน ดูไม่ดี ไม่มีैया

ของท่านอาจารย์พุทธทาส

๒๗ พ.ค. ๑๙

รายชื่อหนังสือ
ชุดหมอนลื้อ

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	พระพุทธคุณค่ากลอน	๓
๒.	การศึกษาคืออะไร?	๓
๓.	การงานคืออะไร?	๑
๔.	ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร?	๑
๕.	สิ่งที่ดีที่สุดคืออะไร?	๑
๖.	ปัญหาที่เกิดจากการศึกษาไม่สมบูรณ์แบบ	๑
๗.	ปวารณา	๑
๘.	ชาติในปฏิจจสมุปปาท	๑
๙.	ทางออกที่ ๓ ของโลกแห่งยุคปัจจุบัน	๑

ปวารณา ให้ประโยชน์สูงสุดแก่มนุษย.

ควรจัดให้มีขึ้นเลียนแบบสงฆ์ เพื่อมีความเจริญและสันติสุข :-

ปวารณาฝ่ายสงฆ์, พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้ทำปีละครั้ง.

ที่ใช้คำปวารณา หมายถึงปิดปากตัวเอง คือยอมรับฟังคำเตือน.

เหตุที่มีระเบียบนี้ เพราะป้องกันความฉิบหาย โดยที่ไม่ยอมกัน.

ประโยชน์จักมีแต่ละคน, เป็นความผาสุก เมตตาปราณีกัน.

ปวารณา, ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย, หมั่นละเป็นสุขสงบ, กระทั่งถึงพระอรหัต

ความสำเร็จในการปวารณา :-

ยอมให้เขาคัดเตือนทั้งถูกทั้งผิด, เป็นการแก้มานะทิฏฐิของตนเอง.

กลุ่มชนทำปวารณาเป็นนิจ จะรู้จักบังคับตนเอง, ไม่กล้าทำผิด;

แต่ละคนยอมรับฟังคำตักเตือนกัน ย่อมมีแต่ความเจริญ.

ความยอมได้ เป็นเหตุให้เพิ่มพูนคุณธรรมอีกหลายประการ เช่น :-

ได้รับความเมตตาปราณี.

มีมิตรสหายแท้จริง, เป็นกันเอง.

ไม่ยกหูชูหาง, แก่ทิฏฐิตนให้น้อยลง, อ่อนน้อมไม่พองลม.

เป็นผู้อ่อนโยน ไม่กระด้าง, ไม่โกรธง่าย, ไม่ต่อต้าน,

เป็นบุตรที่เชื่อฟัง ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่าประเสริฐที่สุด.

ความอ่อนน้อมนำมาซึ่งบุญรอบค้ำ.

การทำปวารณาให้เกิดผล ผู้ใหญ่ต้องแสดงตัวอย่างนำ,

แล้วอบรมกันอยู่เนือง ๆ.